

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2009

Jaroslava Schreková

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Institut mezioborových studií Brno

Životní cíle současné mládeže

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
doc. PhDr. František Vízdal, CSc.**

**Vypracovala:
Jaroslava Schreková**

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Životní cíle současné mládeže“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Jihlava 11.4.2009

.....
Jaroslava Schreková

Poděkování

Děkuji panu doc. PhDr. Františku Vízdalovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce. Zejména mu však také děkuji, že trpělivě přečetl celou práci a pomohl svými podněty zlepšit její obsah.

Jaroslava Schreková

OBSAH

Úvod	2
I. TEORETICKÁ ČÁST	5
1. Charakteristika mládeže	5
1.1 Vymezení kategorie mládeže	5
1.2 Charakteristika současné mládeže	11
1.3 Dílčí závěr	18
2. Životní cíle a plány mládeže	20
2.1 Pojetí a druhy cílů	20
2.2 Cíle a volní rysy charakteru	26
2.3 Cíle a plány mládeže	28
2.4 Dílčí závěr	37
II. PRAKTICKÁ ČÁST	
4. Projekt – dotazníkové šetření životních cílů žáků 9. tříd městské a venkovské základní školy a srovnání výsledků	40
4.1 Cíl dotazníkového šetření	40
4.2 Zkoumaný soubor	40
4.3 Metodika šetření a způsob zpracování dat	41
4.4 Dotazníkové šetření životních cílů žáků 9. tříd ZŠ	41
4.5 Dílčí závěr	53
Závěr	55
Resumé	59
Anotace	60
Seznam použité literatury	61
Seznam příloh	64

Úvod

Téměř každý člověk čas od času uvažuje nad směřováním vlastního života. Promýšlí své životní plány a stanovuje životní cíle, které jsou pro jeho existenci v konkrétním sociálním prostředí významné a z jeho hlediska nezastupitelné. Orientace na budoucnost je charakteristická zejména pro období dospívání. V této době mladí lidé hledají a postupně vytváří svoji osobní identitu a více než dříve se zabývají otázkami osobní perspektivy. Často reflektují sami sebe a vztahové okolí, své hodnoty, postoje, názory i smysl života. Rozhodují závažné momenty své lidské existence, určují si osobní cíle a životní plány, kterými významně ovlivňují svůj budoucí osobní, partnerský a profesní život. Jejich životní cíle jsou ovšem determinovány nejen osobními dispozicemi a schopnostmi, dovednostmi a návyky, ale zároveň jsou podmiňovány vnějšími faktory (např. společenskými, materiálními, kulturními, politickými, případně náboženskými okolnostmi).

Současná postmoderní společnost ovšem klade na dospívající vysoké nároky a požadavky, se kterými přicházejí do trvalých interakcí. Na jedné straně současná doba poskytuje mládeži široký repertoár rozličných podnětů jak naplnit svůj vlastní život, o nichž se předchozím generacím jejich věku možná pouze snilo. Např. evropské integrační procesy umožňují mladým lidem poznat nejen okolní kultury a národy v rámci Evropy, ale i celého světa a na základě těchto zkušeností mohou načerpat mnoho inspirujících a poučných poznatků. Na straně druhé se zřetelně projevují i negativní dopady této společnosti (která je některými sociologickými studiemi označovaná mimo jiné i jako konzumní) ve formě asociálních či sociálně patologických jevů, mezi které můžeme zařadit např. drogy, alkohol, gambling, kriminalitu, kouření, aj., které mají destruktivní konsekvence na trendy jejich budoucího rozvoje. Rovněž problematika sociálních změn ve společnosti se výrazně projevuje v životních cílech mladé generace, typickým příkladem je jejich pojetí a přístup k otázkám rodičovství, uzavírání manželství nebo vztah k udržitelnému rozvoji v rámci existujících enviromentálních prostředí.

Dalším významným pojmem, který souvisí s problematikou cílů a je v práci blíže popsán je **intencionalita** (zaměřenost na určitý cíl). Jeho značný význam vystupuje do popředí zejména nyní, kdy z hlediska prevence (např. boj s vysokou mírou

kriminality mládeže a nárůstu počtu drogově závislých) umožňuje imunizovat dosud „nepostižené“ jedince a účinně napravovat „problematické“. Někteří mladí lidé bez prosociálně orientovaných životních cílů mohou být náchylnější k častějším experimentům s narkotiky, nevázanému sexuálnímu životu nebo jinému asociálnímu chování, než jejich vrstevníci mající odpovídající intencionální výbavu. Naprosto nezastupitelnou preventivní a protektivní funkci představuje v tomto směru funkční rodinné prostředí, vrstevnická skupina, školní prostředí, profesní, zájmové a další instituce a organizace. Z těchto důvodů se jako jeden z nejdůležitějších nástrojů prosazování adekvátní životní orientace všech sociálních skupin mládeže jeví systematické a dlouhodobé poskytování individuálních návodů a pomoci při vytváření a ujasňování životních plánů a cílů a jejich sladění s potřebami společnosti.

Různorodost názorů a pojetí na problematiku mládeže v souvislosti s její budoucností pro mě byly inspirací k volbě uvedeného tématu bakalářské práce. Rozmanité přístupy současné společnosti k mládeži zahrnují široké názorové spektrum. Část názorových proudů ve společnosti přistupuje k této životní etapě mládeže jako k rizikovému období, které je pouhým obdobím nezodpovědného konzumu a bezcílnosti. Další část názorových proudů společnosti naopak charakterizuje mládí jako životní styl, který se stává pro část vývojově navazující populace celoživotním programem (často z mnoha příčin nenaplnitelným) a inspirací. Někdy jsou mladí lidé označováni za kritiky spotřeby, nositele myšlenek péče o budoucnost naší planety a za ty, kteří hledají alternativní cesty k nápravě současné konzumní společnosti.

Cíl bakalářské práce

Cílem teoretické části bakalářské práce je deskripce mládeže i její současné podoby a zároveň uvedení jejich nejdůležitějších životních cílů a plánů. V praktické části bakalářské práce je cílem pomocí dotazníkového šetření zjistit životní cíle mládeže, které se týkají jejich perspektiv a očekávání v oblastech jako jsou vzdělání, profesní orientace a partnerské soužití. Dále porovnat preferované cíle z hlediska typu školy (městská základní škola, venkovská základní škola).

Metody a techniky použité při zpracování bakalářské práce

Při zpracování bakalářské práce byla v teoretické části použita metoda obsahové analýzy dostupných materiálů, zejména odborné literatury. V praktické části byla zvolena metoda explorativní, kdy technikou nestandardizovaného dotazníku byla získána data pro analýzu sledovaného jevu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Mládež ve společnosti

1.1 Vymezení kategorie mládeže

Životní období mezi dětstvím a dospělostí je nazýváno mládím. Jedinci, kteří se nacházejí v této životní etapě jsou pokládáni za členy sociální skupiny nazvané **mládež**. Vedle kategorie mládež se dnes ve stejném či podobném vymezení používá označení **adolescence**. Termín adolescence je odvozen z latinského slovesa adolescere (dorůstat, dospívat, mohutnět). Označení adolescenti (typické pro psychologii) se v českém jazyce volně zaměňuje s označením dospívající či dorost (typické pro lékařské vědy) a s širším označením mládež (charakteristické pro sociologii a pedagogiku).¹

Mládež na rozdíl od mládí není biologickým fenoménem, ani přírodním produktem, ale **sociokulturním jevem**, jehož formy se odrážejí v historicko-sociální dimenzi, tzn. historicky měnící se seskupování mládeže, měnící se sociální postavení a právní vztahy, ale i každodenní a kulturní praktiky projevující se v způsobu života mladých lidí.²

Odborné studium mládí jako relativně **samostatné etapy života** začalo nabývat na významu až ve druhé polovině 19. století.³ Důsledkem rozpadu tradiční feudální společnosti, nástupem průmyslové revoluce a vznikem industrializované společnosti rostla potřeba speciálně vzdělané a kvalifikované pracovní síly. Nezbytným předpokladem pro uskutečnění této přípravy (vzdělávání ve školských zařízeních) bylo vytvoření časového a sociálního prostoru. Život v rodině se začal postupně oddělovat

---

¹ MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 11 s. ISBN 80-7178-348-X.

² KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. 1. vyd. Brno: Paido. 2006. 9 s. ISBN 80-7315-125-1

³ SMĚKAL, V. , MACEK , P. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principál, 2002. 113 s. ISBN 80-85947-83-8.

od pracovní části dne a také styl života dospělých se začal odlišovat od stylu života mladých lidí (kultura, hodnoty, volný čas).

Teoretické přístupy k období mládeže se v průběhu historického vývoje měnily a stále mění v souvislosti s vývojem a změnami ve společnosti. V počátku vědeckého výzkumu byla věnována největší pozornost biologickým odlišnostem dospívajícího od dítěte či dospělého. Definice mládeže se také obvykle opíraly o přechodnost tohoto věkového období, tedy o jevovou stránku. Avšak přechodnost je typická pro celý lidský život. Mládež nelze definovat pouze věkovým rozmezím, ale také jinými kritérii např. psychologickými, sociologickými apod.

Současný výzkum mládeže má multidisciplinární charakter. Mládež jako **specifická populační skupina** je zkoumána z hlediska psychických, sociálních, ekonomických, edukačních, řečových aj. charakteristik, zejména ve vztahu k současným civilizačním proměnám společnosti a k rizikovým faktorům (drogy, alkohol, sekty aj.), působícím na mladou generaci. V zahraničí je výzkum mládeže intenzivně rozvíjen a etablován na univerzitních a jiných pracovištích. V České republice je dnes prováděn nedostatečně, nekoordinovaně a bez institucionální základny.⁴

V Pedagogickém slovníku je mládež definovaná jako sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně **od 15 do 25 let**, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společností, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové.⁵

P. Sak uvádí poněkud odlišné pojetí mládeže z hlediska věkového vymezení. Charakterizuje jí jako velkou sociální skupinu lidí se specifickou pozicí a úlohou ve společnosti. Do této skupiny bývají zařazováni jedinci ve věku od ukončení základní školní docházky do věku ukončení sociální zralosti, tj. převzetím všech rolí dospělých

---

⁴ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 290-291 s. ISBN 978-80-7367-416-8.

⁵ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. 120 s. ISBN 80-7178-029-4

a získáním plnohodnotného občanského statutu. **Horní hranicí** vymezuje **dosažením 26 až 30 let**.

Věkové rozmezí adolescence však také zcela nekoresponduje s pojmem mládež pokud jde o horní hranici. Někteří odborníci uvádějí interval 15-20 let (Průcha, Walterová, Mareš). P. Macek hovoří o věkovém rozpětí 14-26 let – střední adolescence a 17-20 let – pozdní adolescence.

Současné výzkumy dokazují, že ve vývoji člověka v průběhu staletí dochází k urychlování růstu a vývoje – tzn. **sekulární akceleraci**. Tělesné i duševní dospívání nastává dříve, ale současně se prodlužuje období pro dokončení plného rozvoje. Lze říci, že období dospívání se rozšiřuje oběma směry (zkrácení fáze dětství a oddálení nástupu plné dospělosti). Tuto nově vznikající životní etapu označuje B. Kraus jako „**postadolescenci**“. Za hlavní příčinu pokládá expanzi vzdělávání a s tím související prodlužování školní docházky. Pro postadolescenci je uváděna věková hranice 20-30 let. Fázi charakterizuje jako obrannou reakci dospívajících na stále obtížnější chápání dnešního složitého světa. Typickým znakem je odklad sociálních rolí vzhledem k současné, široké paletě rolí a experimentování s nimi namísto jejich zodpovědného přijímání.⁶

Mnozí odborníci se dnes shodují v názoru, že nelze přesně říci, kdy mládež dosáhne dospělého věku. Domnívají se, že je nutné vypracovat z hlediska mládeže nový model přechodu. Tvrdí, že již nejde o formulaci etapy života, která trvá od-do. V současnosti se mísí věk mládeže s věkem dospělosti, které byly dříve oddělené. Jako příklad uvádějí situaci v Austrálii, kde například na trhu práce 80% míst s částečným úvazkem zaujímají studující. Nebo jestliže se mladý adolescent v Brazílii naučil ve škole programovat, vstupuje na trh práce, pomáhá živit rodinu a zaujímá roli dospělého. Badatelé tím dokumentují, že hranice mezi dětstvím a věkem dospělých se stala nezřetelnou. Rysy, které dříve označovaly vstup do dospělosti se mění, důvodem jsou celkové společenské proměny.⁷

---

⁶ KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. 1. vyd. Brno : Paido. 2006. 11 s. ISBN 80-7315-125-1

⁷ SKALKOVÁ, J. *Vzdělávání mládeže v nových kontextech Filozofie výchovy a vzdělávání*. – Pedagogická orientace č. 1, 2002. 23 s.

Sociální vývoj mládeže je formálně určen těmito základními mezníky:

a) prvním mezníkem je ukončení **povinné školní docházky**. Mladí lidé se v této době rozhodují o další profesní dráze, procházejí profesní přípravou. Jedná se o období studia na některém typu střední školy.

b) druhým mezníkem je **ukončení profesní přípravy** (s výjimkou vysokoškolačů). Toto období je charakterizováno postupným přejímáním formálních i neformálních rolí dospělých. Část mládeže vstupuje do pracovního procesu, někteří pokračují ve studiu na vysokých školách. Po formální stránce dosahuje adolescent dospělosti po dovršení 18 let věku a nabytí plné odpovědnosti za své jednání. To má mnoho důsledků. Může bez souhlasu rodičů uzavřít sňatek, udělat závažná rozhodnutí, např. odejít ze školy, odstěhovat se, nakládat se svým majetkem. Na druhé straně nese i plnou právní odpovědnost.⁸

Vývoj v této oblasti je nesen diametrálním **rozporem mezi faktickým biologickým dozráním jedince a jeho sociální nezralostí** (ve smyslu zaujetí plnohodnotné sociální role občana). Tento rozpor je průběžně řešen a při jeho zdárném vyřešení dojde konečně i k zaujetí občanské role. Z uvedeného napětí však vyplývá mnoho konfliktů. V dané části uvažovaného období je člověku fakticky bráněno v plnohodnotné realizaci jeho sexuální potenciality. Je také fakticky ekonomicky závislý na rodičích, kteří této skutečnosti využívají i k jeho omezování (reglementaci) v mnoha směrech.⁹

Emoční a osobnostní vývoj se v této životní etapě završuje, dosahuje největší intelektuální potenciality. Dochází ke stabilizaci emočního vývoje, mladý člověk je postaven před důležité vývojové úkoly, především v oblasti sexuální identity a v partnerských vztazích. Zvyšuje svoji autonomii jak vůči rodičům tak i vůči dalším vzorům. Zároveň se však zvyšuje jeho emoční závislost na vrstevnické skupině. Vývoj osobnosti mladého člověka by měl být završen určitou autonomií spojenou s odpovědností za sebe a své jednání.

---

⁸ VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2005. 66 s. ISBN 80-7042-691-8

⁹ Tamtéž

V tomto období spočívá hlavní těžiště změn v sociální oblasti. O. Čačka zdůrazňuje, že dospívání (mládí) je fází postupného vyhraňování a stabilizace povahových vlastností. Hlavní rysy tohoto **období sociálního dozrávání** jsou ve dvou vzájemně se doplňujících a ovlivňujících procesech :

1. **personalizaci (individuaci)** – jde o uvědomění, restrukturalizaci a upevnění nové osobité struktury cílů, hodnot, projevů a postojů.

2. **socializaci a kultivaci** – tj. včleňování do užších i širších společenských vztahů. Zvláště otázky týkající se vlastního „Já“ (jeho zařazení ve světě) nabývají na významu. Utváří se a stabilizuje sebepojetí a i celý charakter, jako základní soustavy hodnot a postojů, o který se pak opírá rozhodování. Socializace neprobíhá v izolaci, ale jedná se o záležitost mezilidskou a společenskou, opírající se o zkušenosti, které nabýváme v kontaktech s okolním světem.¹⁰

P. Sak definuje sociální zrání jako „**postupnou proměnu objektu společenské péče ve společenský subjekt**. Sociální zrání napomáhá utváření základních motivačních struktur ve vědomí mládeže, krátkodobých i dlouhodobých společenských a osobních cílů, životních plánů a strategie životní dráhy.“¹¹

Mladý člověk v tomto období hledá odpovědi na základní otázky: kým jsem, kam patřím, ale i na otázky směřující k osobní perspektivě a vlastní budoucnosti. To se projevuje u mladého člověka snahou o **sebepoznání** (sebereflexe), které se uskutečňuje v rámci skupiny vrstevníků, poskytující možnost sebevymezení. V procesu sebepoznání lze pozorovat výrazný posun od závislosti k nezávislosti, od lability ke stabilitě, od subjektivnosti k vyšší objektivitě, od nejasných představ o sebeuplatnění k cílům reálnějším. Pouze **adekvátní sebehodnocení** může být východiskem k dalšímu sebezdokonalení.¹² Formování identity zahrnuje také aktivní přístup k **seberealizaci** a k **sebeutváření**. Adolescent usiluje o to být sám sebou, přiblížit se svému ideálu a formovat se zvoleným směrem.

---

¹⁰ ČAČKA, O. *Přehled psychologie obecné, dospívání a pracovní výkonnosti*. 1. vyd. Brno: Vydavatelství MU, 1996. 41-42 s. ISBN 80-210-0904-7

¹¹ SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 62 s. ISBN 80-7229-042-8

¹² VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. 1. vyd. Ostrava: REPRONIS, 2005. 68 s. ISBN 80-7042-691-8

Sebevědomí je důležitým aspektem pro zajišťování rovnováhy mezi vnějšími vlivy, společenským a vnitřním prožíváním a jednáním osobnosti. Zdravé sebevědomí je znakem integrované a sociálně zralé osobnosti, která zná své možnosti a schopnosti. M. Vašutová uvádí čtyři nejrozšířenější typy sebevědomí u adolescentů¹³:

- Adolescenti se „**zdravě zformovaným sebevědomím**“, kteří vědí, co chtějí, jejich sebeobraz je v souladu s realitou a dobře zvládají požadavky, které jsou na ně kladeny. Jejich sebevědomí je nezávislé na momentální situaci či na referenční skupině.
- Adolescenti „**hledající**“, jejich sebepojetí je neustálené. Svě životní cíle postupně vytváří a zpřesňují. Zapojují se do mnoha činností a rolí, kde si zkoušejí své síly. Postupně se tak formuje jejich sebevědomí.
- Adolescenti „**závislí**“, jejich sebepojetí a sebehodnocení je závislé na tom, jak je hodnotí okolí. Jejich chování bývá zpravidla nekonfliktní, bezproblémové, stanovené požadavky plní bez většího uvažování. To však vede k nesamostatnosti a v dospělosti zůstávají konformní, závislí a manipulovatelní.
- Adolescenti „**zmatení**“ si nevědí rady sami se sebou a nejsou schopni se orientovat ve společenských požadavcích. Jednají často neuváženě a jejich sebevědomí kolísá. Pocit důležitosti si posilují nežádoucími projevy.

V období mládí nabývá na významu **sebevýchova**. R. Kohoutek ji definuje jako cílevědomý, plánovitý a systematický proces formování vlastní osobnosti na základě vytyčených cílů pro dosažení žádoucích vlastností pro plodný a tvořivý život v současnosti i v budoucnosti.¹⁴

Z psychosociálního hlediska je adolescence obdobím přechodným. Tuto přechodnost označil E.H. Erikson jako **psychosociální moratorium**. P. Macek toto moratorium charakterizuje jako chráněný prostor a čas pro experimentování s novými rolemi, zkušenostmi a pocity. Projevuje se potřeba odkladu, odložení něčeho, pro co se adolescent necítí být zralý. Proto si mládež vytváří vlastní kulturu, která se projevuje v potřebě volnosti a experimentování. Odmítána je volba či řešení, které znamená

---

¹³ VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2005. 68 s. ISBN 80-7042-691-8

¹⁴ KOHOUTEK, R. *Základy užité psychologie*. 1. vyd. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2002. 390 s. ISBN 80-214-2203-3

omezení a ochuzení.¹⁵ Definitivní ukončení adolescentního moratoria dochází v době, kdy převážná většina mládeže je již začleněna do pracovního procesu, navazuje vážnější vztahy nebo uzavírá první sňatky a zapojuje se více do veřejného života.

Neobyčejně významné jsou v této etapě **vztahy k vrstevníkům**, kdy se formují přátelství na celý život. Společensví vrstevníků se významnou měrou podílí na zprostředkování vlivu obecných autorit a vzorů. Determinují výběr partnera i navázání užitečných kontaktů na celý život či zabřednutí do drogové závislosti nebo kriminality.¹⁶

Dochází k postupné emancipaci adolescenta vůči vlastním rodičům. Z hlediska výchovy mládeže a jednání s ní je důležité uvědomění si základních osobnostních rysů, které tuto věkovou kategorii charakterizují. Jde především o zvýšenou míru kritičnosti, touhu po samostatnosti, svobodě myšlení a jednání, nevyrovnané sebevědomí a často rozporuplné sebehodnocení. Mladí lidé obtížněji uznávají kompromisy, mají často tendence negovat jednání ostatních. Neradi přijímají kritiku a mají tendence řešit situace radikálně. K tomu samozřejmě patří touha po dobrodružství, rychlé střídání citů, impulsivnost v jednání. Je to období krystalizování vlastních životních názorů, tříbení hodnotového žebříčku, hledání smyslu a perspektiv života.¹⁷

1.2 Charakteristika současné mládeže

Společenské a civilizační podmínky se rychle mění, tím jsou zpochybňovány dosavadní poznatky o mládeži. Globalizace, evropský proces informatizace, medializace společnosti vytvářejí novou sociální skutečnost, na niž se mládež na jedné straně adaptuje a na druhou stranu tuto skutečnost sama vytváří jako subjekt těchto změn.¹⁸ „Mládež je nejsenzitivnější skupinou společnosti, nejcitlivěji reflektuje změny ve společnosti a mění se společenské podmínky. Proto **současná mládež je jiná**, než

---

¹⁵ VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. 1. vyd. Ostrava: Repronis. 2005. 70s. ISBN 80-7042-691-8

¹⁶ Tamtéž

¹⁷ KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. 1. vyd. Brno : Paido. 2006. 11 s. ISBN 80-7315-125-1

¹⁸ SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 13 s.

byla mládež osmdesátých let, ale i jiná, než jakou si představovali „listopadoví vizionáři“.¹⁹

Problematikou současné mládeže se zabývá Bílá kniha. Jedná se o dokument přijatý v roce 2001 Evropskou komisí pro mládež. V Bílé knize se konstatuje, že na „národní, evropské a mezinárodní úrovni se mezi mladými lidmi a veřejnými institucemi rozšiřuje propast, která by mohla způsobit, že mladí lidé se budou zdráhat převzít své povinnosti občanů“²⁰.

V posledních desetiletích se obraz, průběh a význam období adolescence výrazně změnil. Většina současných adolescentů již nepocituje svoje dospívání jako období plné krizí, konfliktů, střetů s autoritami a společenskými normami.²¹ P. Macek potvrzuje na základě výzkumů, že mladí lidé nekladou takový důraz na opozici – není vůči čemu být příliš kritický. Hodnoty, které patří do období dospívání, často přebírají za své i generace mladších dospělých či generace jejich rodičů. Podobně jako pro mladé jsou také pro ně důležité hodnoty, jako např. - fyzická a sociální atraktivita, prestiž, úspěch, vliv a síla. Naopak, to co bylo dříve výsadou světa dospělých, dnes často není pro mladé lidi problém. Mají vysokou míru volnosti rozhodování v různých oblastech života – např. při volbě povolání, školy, ale i v partnerských vztazích. Také sex už dnes pro většinu z nich není žádné tabu, není tolik spojen se strachem z negativních následků a s negativním hodnocením ze strany dospělých, jako tomu bylo třeba v době, kdy dospívala generace jejich rodičů.²²

U současné mládeže se projevuje absence angažovanosti a celková nechuť zapojit se do veřejného života. Řešením je více se otevřít především neorganizované a zejména znevýhodněné mládeži. Bílá kniha uvádí tři základní charakteristiky mládeže na přelomu tisíciletí²³:

---

¹⁹ SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 1. vyd. Praha: Svoboda servis, 2004. 7 s. ISBN 80-86320-33-2.

²⁰ *Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež*. Praha: MŠMT, 2002. 19 s. ISBN 80-86033-74-0.

²¹ ŘEHULKOVÁ, O., ŘEHULKA, E. *Psychologické otázky adolescence – Sborník příspěvků*. 1. vyd. Brno : Nakladatelství Albert, 2001. 116 s., ISBN 80-7326-001-8.

²² http://info.muni.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=906&Itemid=93

²³ *Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež*. Praha: MŠMT, 2002, ISBN 80-86033-74-0.

- **Doba mládí se prodlužuje.** Při tom je třeba si uvědomit, že paradoxně platí, že teprve bohatá země umožňuje dlouhou dobu dospívání a vytváří tím ovšem současně i předpoklady pro vzrůst deviantního chování. V chudých společnostech děti začínají okamžitě pracovat a život se stává bojem o přežití.
- **Život neprobíhá přímočaře.** Přináší dnes vyšší nároky ve všech oblastech a nové druhy překážek. Prohlubuje se např. kvantitativní nerovnováha mezi mladými a staršími věkovými skupinami. Dochází současně ke kulturním změnám ve vztahu střední generace k mladým lidem. Dospělí často nereagují na větší volnost mládeže tím, že by ji chtěli dostat pod kontrolu, ale tím, že se jim chtějí přiblížit. Mladí muži dříve netrpělivě čekali, aby se mohli oblékat jako otcové, dnes otcové napodobují své syny.
- **Kolektivní modely jednání ztrácejí na významu.** Proto je nezbytné zapojovat mládež jako aktivního partnera do života a využívat k tomu všech možných příležitostí.

Dále Bílá kniha prezentuje klíčová témata, kterým by ve vztahu a v práci s mládeží měla být věnována pozornost:²⁴

- **Participace** – zapojování mladých lidí do diskuse o budoucnosti vlastní země i celé Evropy.
- **Informovanost** mládeže o dění ve společnosti i o evropských záležitostech.
- **Dobrovolnická činnost** mládeže - spočívající v zavedení standardů dobrovolnické služby a jejího legislativního zakotvení v právním řádu.
- **Větší porozumění mládeži** – na základě dostatečného poznání podmínek života mladých lidí, jejich postojů a životního stylu.

Z provedených výzkumů P. Saka a K. Sakové vyplývá, že současná česká mládež je **individualisticky orientovaná**, pragmaticky upřednostňující majetek, příjem

---

²⁴ *Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež.* Praha: MŠMT, 2002, ISBN 80-86033-74-0

a svoji kariéru před hodnotami sociální solidarity a občanské angažovanosti. Převážnou část mládeže P. Sak hodnotí jako **vyhraněně materialistickou a ateistickou**.

Současná mládež se od minulé generace mladých odlišuje řadou svobod např. v hodnotové orientaci, vzdělání, projevu, názorech, cestování atd. Ve větší míře než jejich předchůdci však musí brát na sebe tíhu rozhodování a zodpovědnosti za sebe samého.²⁵ Značný význam mladí lidé přikládají dosažení určitého **vzdělání a budoucí kariéře**. Co je pro české adolescenty typické a čím se liší od ostatních, je vysoká důležitost osobních cílů, ve kterých se nějakým způsobem manifestuje potřeba pozitivních vztahů s druhými lidmi.²⁶

Mladí lidé získali větší možnosti studovat v rozvinuté síti státních, ale i soukromých a církevních středních škol a také vysokých, přestože na nich určitá kapacitní omezení stále zůstala. Otevření hranic umožnilo cestovat, případně pracovat v zahraničí. Na druhé straně ekonomická nejistota v podobě nezaměstnanosti. To vše způsobuje, že mladí lidé odkládají uzavření sňatku a narození prvního dítěte do pozdějšího věku než dříve.

Z hlediska ekonomické aktivity je mládež tou částí populace, která vykazuje relativně **nejvyšší stupeň nezaměstnanosti**. Právě u ní je tento jev nejrizikovější, protože nemá ještě vytvořené pracovní návyky a nezažila pocity seberealizace v pracovním procesu a život bez práce jí velmi často vyhovuje.²⁷

S nezaměstnaností souvisí výrazný **nárůst sociálně patologických jevů** (zejména kriminality, požívání alkoholu, drog, gambling) u mládeže. Narůstá počet mladých lidí, kteří přicházejí pravidelně do styku s alkoholem a drogami. Průzkum Ústavu pro kriminologii a prevenci jednoznačně dokazuje, že za několik posledních let výrazně stoupla agresivita mladistvých. Trestně stíhaných mladistvých v roce 1998 bylo o 153% více proti roku 1995 a o 164% více proti roku 1994.²⁸

---

²⁵ MACEK, P. *Adolescence. Utváření identity a současní čeští dospívající. Psychologické otázky adolescence*. 1. vyd. Boskovice: Nakladatelství Albert. 2001. 178 s. ISBN 80-7326-001-8

²⁶ tamtéž

²⁷ VESELÁ, J. *Některé problémy mládeže*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice. 2003. 13 s. ISBN 80-7194-558-7

²⁸ JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: Tiskárna MV. 2004. 312 s. ISBN 80-7312-038-0

Více než 70% dotázaných šestnáctiletých potvrzuje, že alespoň polovina jejich přátel má zkušenosti s alkoholem, kouřením a měkkými drogami.²⁹ Také ve srovnání s 80. lety rapidně narostlo užívání nejen měkkých, ale také tvrdých drog. První užití drogy se přesouvá stále do mladšího věku. Vyzkoušení zejména měkké drogy se zdá být u větší části adolescentní populace společenskou událostí a vrstevnickým standardem, současně je však odsuzováno, jestliže se užívání drogy vymkne z kontroly.³⁰

Š. Gjuríčová popisuje odlišné přístupy současné společnosti (pedagogů, rodičů a dospělých vůbec) k adolescenci (mládeži) a popsala několik modelů:³¹

- Mládí jako „**nemoc**“. Někteří odborníci nahlíží na adolescenci především jako na *rizikové období*. Mladí jsou přecitlivělí, mnoho věcí je vyvádí z míry. Dívky trpí poruchami příjmu potravy, chlapci mají poruchy chování. Berou drogy a jinak se poškozují. Rodiče zastávající toto pojetí jsou stále ve střehu: mají pocit, že musí kolem svých potomků chodit opatrně nebo se jim sesypou. Rodiče čtou psychologické knížky, mají pocit, že dělají všechno špatně a chodí s dospívajícími dětmi k rodinným terapeutům (s předpokladem psychické nemoci či poruchy ve skutečnosti přirozeně se vyvíjejícího dítěte).
- Mládí jako „**zlatý věk**“. Mládí je prezentováno jako báječná doba, kdy si člověk užívá, je v pohodě, neváže se. Rodiče hledí na své potomky s nostalgií. Sami je podporují, aby si jejich děti co nejvíce užily svého mládí. Obvykle takto pojmají adolescenci média a reklamy.
- Mládí jako „**životní styl**“. Adolescence se stává celoživotním programem, symbolizuje všeobecně žádaný způsob života. Prepubertální děti i dospělí napodobují adolescenty v oblékání, identifikují se s jejich hodnotovou orientací i způsobem komunikace. Tento model adolescence ubírá z dětství na jedné straně, na druhé straně setrvává dlouho v dospělosti. Někdy se hovoří o „kultu nezralosti“.

---

²⁹ MACEK, P. *Adolescence. Utváření identity a současní čeští dospívající, Psychologické otázky adolescence*. 1. vyd. Boskovice: Nakladatelství Albert. 2001. 174 s. ISBN 80-7326-001-8

³⁰ Tamtéž

³¹ GJURIČOVÁ, Š. 2005. **Adolescence** <http://www.rodinnaterapie.cz/index.php?page=adolescence>

- Mládí jako období „**práva na hledání sebe sama**“. Zastánci tohoto postoje vyjadřují přesvědčení, že by rodiče neměli svým dospívajícím dětem do života zasahovat. Snaží se je všemožně podporovat, nechávají je vše vyzkoušet a samostatně rozhodovat. Mají stále obavu, aby dětem nenarušili svobodnou osobnost. Nepřipomínají mladým následky možných průšvihů a když se do nich dostanou, diskrétně je zachraňují.
- Mládí jako období „**nezodpovědného konzumu**“. V takovém pojetí jsou dospívající pokládáni především za egocentrické. Nesnesou odklad potřeb. Dospívající touží především utrácet peníze. Bezohledně vymáhají od rodičů finance. Adolescenti jsou oslovováni jako hlavní potenciální konzumenti.
- Mládí jako období nabízející „**alternativy konzumní společnosti**“. Adolescenti jsou označováni za kritiky spotřeby, nositele myšlenek péče o budoucnost naší planety. Chtějí žít skromně, v souladu s přírodou. Napomínají své rodiče, aby se chovali ekologicky. Mnozí usilují o ochranu kulturních památek, bojují proti globalizaci.
- Adolescenti jsou „**oběti nezodpovědného vývoje společnosti**“. Společnost je sama vinna za problémy s adolescenty. Mládí je bezcílnost a zmatek dětí, které se nenaučily nic užitečného a nikdo je k ničemu užitečnému nepotřebuje.³²

Poznatky z odborné stáže

Během povinné odborné praxe, kterou jsem vykonávala v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež – tzv. klub Vrakbar, který spadá pod Oblastní Charitu Jihlava, jsem měla možnost získat základní informace o tomto pracovišti mimo jiné právě i z pohledu problematiky mládeže.

Jedná se o centrum prevence – klub Vrakbar sdružuje dvě vzájemně oddělené základní služby: Program primární prevence a Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež. Posláním výše uvedeného programu je formou efektivní primární prevence přispívat

---

³² GJURIČOVÁ, Š.. *Adolescence*, 2005 <http://www.rodinnaterapie.cz/index.php?page=adolescence>

k pozitivnímu vývoji dětí a mladých lidí, žáků a studentů spolupracujících mateřských základních a středních škol ve městě Jihlavě a v kraji Vysočina. Centrum prevence – klub Vrakbar poskytuje komplexní program systematické všeobecné primární prevence pro děti, žáky 1. a 2. st. ZŠ a studenty SŠ. Cílem programu je předcházet společensky nežádoucím jevům jako je šikana, závislosti, kriminalita, násilí nebo rasová nesnášenlivost. Pravidelné a dlouhodobé působení umožňuje zaměřovat se na podporu zdravého sebepojetí účastníků a na rozvoj jejich sociálních dovedností. Program primární prevence směřuje k tomu, aby účastníci získali znalosti, dovednosti a postoje podporujících zdravý životní styl a dokázali je uplatnit ve svém chování i v budoucnosti.³³

Nízkoprahový klub Vrakbar působí již desátým rokem v oblasti práce s neorganizovanými dětmi a mládeží. Posláním tohoto projektu je pomoci mladým lidem zlepšit kvalitu jejich života, předcházet vznikajícím sociálním rizikům, pomáhat jim orientovat se v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich aktuálních obtíží.³⁴

Cílovou skupinou je mládež ve věku 14 – 19 let, která se nemůže nebo nechce zapojit do standardních volnočasových aktivit. Dává přednost pasivnímu trávení volného času mimo domov. Klienti často zažívají nepříznivé sociální situace (obtížné životní události, omezující životní podmínky,..). Konkrétními problémy jsou: záškoláctví, kriminální činnost – grafity, krádeže, nezvládnutá agresivita, experimentování s návykovými a psychotropními látkami, rizikové sexuální chování atd. Vyhýbají se standardním formám institucionalizované pomoci a péče.³⁵

Mladým lidem je umožněno pobývat v klubu **anonymně, dobrovolně a bezplatně, bez zapojení se do strukturované činnosti**. Po dohodě se službou na klubu mohou využívat vybavení klubu. Klientovi je dána nediskriminující možnost aktivně se zapojovat do nabízených aktivit v rámci otevřeného klubu a vyjadřovat názor na činnost preventivního centra. Podmínkou pro užívání všech uvedených služeb je respektování a dodržování jasně daných klubových pravidel, se kterými jsou klienti

---

³³ Výroční zpráva za rok 2007. Diecézní charita Brno – Oblastní charita Jihlava, 2007. 24 s.

³⁴ Tamtéž

³⁵ www.charitajihlava.cz

pravidelně seznamování (žádné násilí, zákaz užívání alkoholu, či jiných drog atd. v prostorách zařízení ani chodit do klubu Vrakbar pod jejich vlivem).³⁶

1.3 Dílčí závěr

Mládí jako sociálně **svébytná etapa života** se historicky vyvinula až v procesu modernizace ve druhé polovině 19. století. Mládež je v odborné literatuře definovaná jako sociální skupina tvořená lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Má charakteristický způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společnosti, jiné odmítá a vytváří hodnoty nové.

V této fázi života dochází k významným biologickým, psychickým a sociálním změnám. Ve vývoji člověka v průběhu staletí dochází k urychlování růstu a vývoje – tzn. **sekulární akceleraci**. Tělesné i duševní dospívání nastává dříve, ale současně se prodlužuje období pro dokončení plného rozvoje. Odborníci se shodují, že období dospívání se rozšiřuje oběma směry (zkrácení fáze dětství a oddálení nástupu plné dospělosti). Tato nově vznikající životní etapa je označována jako „postadolescence.“

Podstatné změny v období mládí nastávají v sociální oblasti. Dochází k postupnému vyhraňování a stabilizaci povahových vlastností. Hlavní rysy tohoto období sociálního dozrávání jsou ve dvou vzájemně se doplňujících a ovlivňujících procesech – **personalizaci a socializaci**. Mladý člověk se v procesu sociálního zrání postupně mění z objektu společenské péče ve společenský subjekt. Sociální zrání napomáhá utváření základních motivačních struktur ve vědomí mládeže, krátkodobých i dlouhodobých společenských a osobních cílů, životních plánů a strategie životní dráhy.

V životní etapě mládí jedinec již není dítětem, není však ještě přijat do profesních, rodinných a občanských rolí dospělých. Dochází k **rozporu mezi**

---

³⁶ www.charitajihlava.cz

faktickým biologickým dozráním jedince a jeho sociální nezralosti. Tento rozpor je průběžně řešen postupným přejímáním formálních i neformálních rolí dospělých. Na cestě k dospělosti jsou dva důležité mezníky, a to je ukončení povinné školní docházky, rozhodování o další profesní dráze a ukončení profesní přípravy.

Mladí lidé prochází **vývojovými úkoly**, především v oblasti sexuální identity a v partnerských vztazích. Zvyšují svoji autonomii jak vůči rodičům, tak i vůči dalším vzorům. Zároveň se však zvyšuje jejich emoční závislost na vrstevnické skupině. Vývoj osobnosti mladého člověka by měl být završen určitou autonomií spojenou s odpovědností za sebe a své jednání.

V posledních desetiletích se obraz, průběh a význam období adolescence výrazně změnil, důvodem je skutečnost, že mládež je nejsenzitivnější skupinou společnosti, citlivě reflektuje transformující se společnost a mění se společenské podmínky. Výzkumy potvrzují, že doba mládí se prodlužuje, dále charakterizuje současnou mládež jako vyhraněně materialistickou a ateistickou, pragmaticky upřednostňující majetek, příjem a svoji kariéru před hodnotami sociální solidarity a občanské angažovanosti.

2. Životní cíle a plány současné mládeže

2.1 Pojetí a druhy cílů

Jedním z charakteristických znaků lidského chování a jednání je **cílesměrnost (intencionalita)**. Jedná se o vědomé jednání a směřování k určitým cílům. Tyto cíle můžeme označit jako plány, úkoly a účely, které si určitý jedinec vybírá a usiluje o jejich dosažení nebo se jim snaží vyhnout. Stanovené cíle ovlivňují nejen jednání, činnost a aktivitu daného jedince, ale také jeho emoce a myšlení. Cíle umožňují člověku pojmát vlastní činnost jako účelnou a smyslupnou. Toto úmyslné zaměření na cíl je označováno pojmem **intence**³⁷. Potřeba vytyčovat si stále vzdálenější a vyšší cíle a v jejich realizaci uskutečňovat své sebeuplatnění patří k nejzávažnějším lidským potřebám.

Lidské jednání není náhodným blouděním, ale účelnou aktivitou. Každá naše činnost má **určitý cíl** – např.: spíme a cílem je odpočinout si (nabrat síly, zahnat nudu atp.). Kruglanski definuje cíl jako: „žádoucí či vytoužený stav světa, kterého se člověk snaží dosáhnout nebo ho realizovat svou aktivitou.“ Další pojetí cíle nabízí Karoly: „Cíle jsou představované nebo jasněji viděné stavy či podmínky světa, k nimž se daná osoba díky své aspiraci chce dostat a které motivují naši volní činnost.“³⁸

Problematikou volby cílů a cílesměrného chování se zabývá zejména individuální a pozitivní psychologie. J. Křivohlavý poukazuje na to, že současná psychologie vymezuje cíle jako **dynamické jevy**, tzn. aktivní procesy zaměřené k daným cílům dosažených v budoucnosti. Cíle bývají zaměřené nejen na to, čeho chce daná osoba dosáhnout, ale i kým chce být, tj. týkají se i nejvyšších možných vývojových perspektiv. Cíle jsou vysoce osobní, protože vyplývají z osobních rozvah, reflexe hodnot, zážitků, zkušeností, atp. Cílů nemusí být vždy dosaženo, představují více možnosti (potentialities) než skutečnosti (actualities). Podstatné je, že se jich daná

---

³⁷ Intence – termín odvozený z latinského slova *intendo, intendere*, znamenající determinující zaměření provést něco určitým specifickým způsobem, záměr, úmysl, cíl, zaměřenost.

³⁸ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smyslupnosti existence*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. str. 15 ISBN 80-247-1370-5

osoba snaží dosáhnout. To co dává smysluplnost cílům je spíše cesta k cíli, než samotné dosažení cíle.

U každého cíle je třeba rozeznávat :

- Jeho obsah – „o který cíl jde.“
- Jeho strukturu – „jaký je to cíl.“
- Jeho orientaci – „k čemu slouží tento cíl.“³⁹

Stanovování a realizace cílů probíhá prostřednictvím dílčích **fází volního procesu**, kterými jsou:

- Vágní **uvědomění** nespecifikované **potřeby**.
- **Konkretizace**, výběr a redukce **cílů**.
- **Volba prostředků** a taktiky postupu k jejich dosažení.
- **Rozhodnutí** jak naplánovanou cílesměrnou činnost **realizovat**.
- Vlastní **volní jednání** zabezpečující realizaci a zahrnující vedle pružného modifikování strategie stálou zpětnou vazbu kontrolou a překonávání frustrací a únavy.⁴⁰

V odborné literatuře se můžeme setkat s rozpornými názory na životní cíle z hlediska míry vlivu společenských změn. P. Sak zastává názor, že základní životní cíle člověka jsou poměrně **stabilní sociální výbavou** modálního člověka, která do značné míry odolává společenským změnám. Poněkud rozdílné stanovisko uvádí L. Fialová⁴¹: Stanovování a realizace životních cílů neprobíhá mechanicky, ale jsou **silně ovlivňovány proměňujícími se společenskými podmínkami**.

Druhy cílů

S nejobecnějším rozlišením cílů z hlediska obsahu se setkáváme např. v díle J. Křivohlavého⁴². Ten uvádí následující druhy cílů :

---

³⁹ Tamtéž

⁴⁰ ČÁČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002. 76 s. ISBN 80-7239-107-0

⁴¹ FIALOVÁ, L. a kol. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 45 s. ISBN 80-85850-87-7

⁴² KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 17 s. ISBN 80-247-1370-5

- **Krátkodobé nebo dlouhodobé**
Příkladem krátkodobého cíle může být najíst se, odpočinout si. Příkladem dlouhodobého cíle může být záměr založit rodinu, uskutečnit určitý dlouhodobý plán.
- **Mělké nebo hluboké**
Příkladem mělkého cíle může být koupit si nejmodernější oblečení. Příkladem hlubokého zájmu může být snaha osvojit si a pochopit určité historické souvislosti.
- **Úzké nebo široké**
Příkladem úzkého cíle může být záměr soustředit se pouze na sportování. Příkladem širokého cíle může být skloubení studijních, profesních a rodinných úkolů.
- **Realistické či iluzorní**
Příkladem realistického cíle může být záměr vystudovat určitou školu. Příkladem iluzorního cíle může být snaha být vševědoucí.

P. Sak ve své publikaci rozlišuje druhy cílů podle převažujícího jednání jedince ve vztahu k prvku sociálního pole. Jedinec může být zaměřen na prospěch prvku (jedince, skupiny) nebo na pomoc danému prvku. Cíle, které překračují egoistické zaměření jedince ve prospěch jiné osoby či skupiny bez očekávání jakéhokoliv prospěchu, jsou označovány jako **altruistické**. Nejčastějším zaměřením ve vztahu jedince a prvku je **spolupráce**. Jde o vztah v němž je cílem prospěch jedince, ale ne na úkor prvku či dalších jedinců. Na opačné škále je jednání, jehož cílem je prospěch jedince na úkor prvku. Jedná se o **parazitizmus** buď na jedinci, skupině případně i na celé společnosti.

S ohledem na hloubku a zdroje smysluplnosti Reker a Wong⁴³ roztrídili cíle na:

1. **Soběstředné cíle**, tj. egocentrické až hédonistické cíle, kde jde o vlastní požitky.
2. **Individuální cíle**, tj. cíle týkající se jednání dané osoby a nemající vztah k existenci a jednání druhých lidí (např. sebevzdělání).

---

⁴³ KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. 70 s. ISBN 80-247-1370-5

3. **Transcendentální cíle**, přesahující úzké osobní zájmy (např. snaha pomáhat druhým lidem).

Volba cíle

Při volbě cílů jde o složitý psychický proces. Nejdříve dochází k uvědomění si potřeby či vnějšího tlaku, který ještě není přesně specifikovaný. První fází je proces **rozhodování**. Probíhá zvažování hodnoty cílů, které připadají v úvahu pro zaměření další činnosti jedince. Dalším momentem, který vstupuje do hry při volbě cíle je míra pravděpodobnosti dosažení určitého cíle, zvláště s ohledem na sebehodnocení vlastních možností a také na vnější okolnosti. Vlastní sebehodnocení je obvykle ovlivňováno předcházejícími zkušenostmi z hodnocení druhých a také z hlediska dříve dosažených pozic ve skupinové hierarchii. Tato hlediska jsou silně zkreslující a vedou k nepřiměřenému sebehodnocení (nízkému či vysokému). *Výběr cílů je nejen výrazem obrazu o sobě, ale také prostředkem jeho případné korekce.*

Při výběru cílů často dochází k vnitřnímu střetávání protichůdných zájmů např. osobních přání a povinností. Boj motivů je většinou doprovázen **intrapsychickým konfliktem**, který může probíhat i na podvědomé úrovni. V případě rozhodování mezi dvěma přitažlivými cíli výsledkem podvědomého uplatnění tzv. gradient přitahování a proto je přijímán cíl, který je prostorově či časově bližší. Naopak při nutnosti výběru ze dvou nežádoucích možností, kterým se jedinec chce vyhnout, je podvědomě uplatněn tzv. gradient odpuzování a je vybrán cíl časově či prostorově vzdálenější. V případě řešení tzv. ambivalentního vztahu, (cílový objekt zahrnuje jak vlastnosti záporné, tak i kladné) vzniká vleklý neuspokojivý stav a je nutné ho řešit radikálním rozhodnutím.

Motivy a cíle

Motivace je vnitřní stav puzení k více či méně vědomému dosažení určitého cíle, provázený určitou mírou vnitřního napětí. Žádné neurčité puzení, ani samo uvědomění si potřeby, není ještě motivem, ale pouhým popudem ke konkretizování a výběru cíle. Pouze cíl, který je jasně uvědomován je základní složkou motivu. Aby se stal motiv skutečnou **“vědomou pohnutkou jednání“**, a ne pouze pasivní touhou či

přáním, musí zahrnovat kromě vědomí cíle ještě představu prostředků k jeho dosažení a subjektivní vědomí „**hodnoty cíle**“, z níž pak vyplyne i energetický aspekt aktivace.

Motiv výkonu souvisí s očekáváním úspěchu či neúspěchu a tak je základem **úrovně aspirace**, kterou lze chápat jako **osobní systém životních cílů**, jehož základem je důvěra ve vlastní síly a možnosti, která je výsledkem v minulosti zakoušených úspěchů a neúspěchů. Lidé se liší různou úrovní aspirace a s tím spojenou odlišností v síle motivu výkonu. Sebevědomí jedinci si kladou vyšší cíle, ti, kteří se podceňují, nižší životní cíle. První jsou ovládáni nadějí na úspěch, druzí strachem z neúspěchu. Dobrý výkon podávají lidé, kteří si důvěřují, pro ně je takový výkon zdrojem sebeuspokojení.⁴⁴

Hodnoty a cíle

Životní cíle mají výraznou vazbu na hodnotové orientace, vycházejí z nich a jsou vlastně promítnutím hodnot do vlastního časoprostoru.⁴⁵ Při volbě cílů i prostředků jejich dosahování se podílejí aspekty celé osobnosti. V procesu volby cíle bývá dominantní hodnotová struktura. Osobní hierarchie hodnot a cílů je zčásti stálá a částečně se mění v průběhu času. Vznik a změny hierarchie hodnot a cílů jsou závislé na řadě činitelů (věk, výchova, vzdělání, rodina, profese inteligence, společenské postavení). Činnost a životní styl člověka určuje hodnotová orientace, která vyjadřuje smysl jednání, a v ní zahrnutý cíl. Hodnotová orientace se realizuje výběrem možných cílů a prostředků vedoucích k jejich dosažení.

Přijaté hodnoty se mohou stát i cílem samy o sobě, ale představují spíše zobecněnou kategorii cílů. Také podle T.C. Graumana jsou hodnoty širší „koncepte“ vlastních přání individua nebo jejich skupin, ovlivňující pak výběr cílů a forem jednání.⁴⁶

---

⁴⁴ NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. 326 s. ISBN 80-200-0993-0

⁴⁵ SAK, P. *Proměny české mládeže v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. str. ISBN 80-7229-042-8.

⁴⁶ ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002. str. 335, ISBN 80-7239-107-0

Edvard Spranger (1882-1963) rozčlenil hodnotovou orientaci podle převládajících cílů člověka na následující typy :

- teoretický, jehož **cílem je hledání pravdy**, hodnotou je poznání,
- ekonomický, jehož **cílem je sebezáchova**, hodnotou je užitečnost,
- estetický, jehož **cílem je hledání harmonie**, hodnotou je krása,
- sociální, jehož **cílem je konání dobra**, hodnotou je láska,
- politický, jehož **cílem je ovládnutí druhých**, hodnotou je moc,
- náboženský, jehož **cílem je sebezáchova**, hodnotou je jednota s Bohem.⁴⁷

V.E.Frankl (1994) třídí hodnotové kategorie do tří okruhů⁴⁸ :

- Tvůrčí hodnoty – představují snahu něco umět, dělat a tvořit. Sama tvorba by však neměla být reflektována jako „prostředek“ k životní naplněnosti, ale jako štěstí a **cíl sama o sobě** – jedině tak mohou vznikat vrcholná díla.
- Zážitkové hodnoty – **cílem je něco prožít**, někoho milovat.
- Postojové hodnoty – **cílem je schopnost nalézt nějaký smysl**, stanovisko, postoj a vyrovnání i za zcela beznadějné situace. Cílem je po sobě „něco“ zanechat, čím pak člověk naplní smysl a sebe sama v den, kdy se naplní jeho čas.

V. Smékal (1989) shrnul nejčastěji uváděné hodnoty týkající se dvou nejvyšších vrstev duševního dění :⁴⁹

- Vrstvu III. představují hodnoty: kdy **cílem člověka je společenské uznání**, úcta k sobě, majetek, moc, zralá láska, dobro nejbližších, život plný zážitků a život bez starostí.
- Vrstvu IV. zařadil hodnoty: v případě, že **cílem člověka je všestranný rozvoj osobnosti**, mistrovství a dokonalost, tvořivost, vnitřní harmonie, moudrost, spravedlnost, tolerance, demokratičnost, krása, pocit naplnění a uskutečnění, dobro lidstva.

---

⁴⁷ KOHOUTEK, R. *Základy užité psychologie*. 1. vyd. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2002. str.106

⁴⁸ ČÁČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002. str. 344, ISBN 80-7239-107-0.

⁴⁹ Tamtéž

2.2 Cíle a volní rysy charakteru

Jakým způsobem a jakými cestami budou žádoucí cíle dosahovány se významně spolupodílí vedle intelektu i vyspělost a kvalita charakteru daného jedince. Kvalita charakteru spočívá v tom, jak je jedinec schopen **vůlí zorganizovat a zharmonizovat svůj duševní život a dovést svoje jednání k cíli**. Vůle je složkou základní struktury osobnosti. **Vůli** lze označit jako proces, dispozici či vlastnost osobnosti. Mezi základní vlastnosti vůle patří cílevědomost, zásadovost, rozhodnost, samostatnost a vytrvalost při realizaci rozhodnutí. Tyto vlastnosti se posilují nebo rozvolňují zkušenostmi a životní praxí.

Cílevědomost je jednou ze základních vlastností volního jednání, které představuje záměrnou činnost směřující k dosažení vědomě stanovených cílů. Cílevědomost znamená, že člověk řídí své chování tak, aby se sjednotil se svými životními cíli i svým hodnotovým systémem. Pro cílevědomého člověka je charakteristické, že má obecný, perspektivní cíl, kterému podřizuje věci méně důležité. Odstraňuje vše, co brání v cestě za tímto cílem.

Volba určitého cíle nebývá vždy snadná. Schopnost a dovednost udělat i v složité situaci pevná, odhodlaná a cílevědomá rozhodnutí označujeme jako **rozhodnost**. Rozhodnost souvisí s pocitem osobní hodnoty (sebevědomí), s vitalitou a základním životním laděním. Příčinou neschopnosti se rozhodnout může být několik. Jednou z příčin bývá snížené sebevědomí, tito lidé mají strach převzít odpovědnost a riziko. Dalším důvodem je tendence k přehnanému rozumování, které oslabuje sílu rozhodnosti nebo schopnosti vzdát se něčeho, volit mezi protikladnými motivy jeden úměrně vysoký cíl a postupovat k němu. K oslabování vůle vede stísněné základní životní ladění, pesimistická, subdepresivní nálada.

Míra **samostatnosti** se projevuje jak **ve vytyčování cílů**, tak i ve **schopnosti se rozhodovat**. Jedince samostatné v kladení cílů nazýváme autonomními, jejich opakem jsou lidé heteronomní. Autonomní jednání úzce souvisí se sebevědomím a sebecitem. Lidé, kteří mají přiměřený pocit moci a hodnoty směřují cílevědoměji k samostatnosti při vytyčování cílů, než lidé s malým pocitem vlastní hodnoty a moci. Samostatnost v rozhodování se projevuje tak, že se člověk řídí při rozhodování vlastním

přesvědčením a názory. Opakem samostatnosti v rozhodování je sugestibilita, která opět souvisí se sníženým sebevědomím nebo se zvýšenou citlivostí.

Další základní vlastností vůle je **vytrvalost**, která se projevuje při překonávání překážek v cestě za realizací cílů (silná vůle). Vytrvalost je do velké míry vrozená, souvisí s vitalitou, sebevládou i s věkem. Příčinou nevytrvalosti může být nedostatek cílevědomosti, nedostatek sebeovládání nebo slabá vitalita.

Podle psychologických experimentů se prokázalo, že lidé s pozitivním laděním, mají vyšší míru obecného očekávání kladného výsledku činnosti, kterou podnikají. Například studenti, kteří při diagnostikování míry naděje vykázali vyšší hodnoty, očekávali s vyšší mírou pravděpodobnosti kladný výsledek zkoušek. Tito studenti s vyšší mírou naděje při překonávání překážek na cestě k cíli více věřili, že se jedná o dočasnou krátkodobou záležitost. Na tuto situaci se nedívali jako na své selhání, ale chápali situaci jako výzvu a příležitost něčemu se přiučit. Tito lidé si také staví vyšší cíle, které jim mohou pomoci na jejich cestě k vyšší stupni osobnostní zralosti.

Vypěstlost volních rysů charakteru dokumentuje O. Čačka na příkladech vývojových etap : „Dítě ve věku kojence se ještě nemusí příliš starat o vnější okolnosti, když dává vehementně najevo své potřeby, zato již předškolní dítě je nuceno řešit svou volbu projevu s ohledem na možné následky, tedy případnou odměnu či trest, bude-li přistiženo. V tomto věku však uvedená účelová regulace chování ještě nebývá zcela spolehlivá. Dítě v mladším školním věku se pak při svém rozhodování zpravidla řídí snahou zavděčit se autoritám – učitelce, rodičům, a jedná uvědoměle podle jejich pokynů a rad, aniž by se snažilo hlouběji porozumět smyslu a podstatě požadovaného chování. Zato **dospívající se již snaží zaujímat vlastní, racionální stanoviska**, uplatňovaná ale spíše vůči jiným, než sobě. Díky své nezkušenosti vytvářejí však schematické a zjednodušené soustavy kritérií s často nepřiměřenými nároky. Teprve vospělá, zkušená a integrovaná osobnost bývá schopna, dospěje-li k jisté životní moudrosti, tzv. jednat s ohledem na sociální důsledky svého projevu pro sebe a pro druhé.“⁵⁰

---

⁵⁰ ČAČKA, O. *Přehled psychologie obecné, dospívání a pracovní výkonnosti*. 1. vyd. Brno: Vydavatelství MU, 1996. str. 35 ISBN 80-210-0904-7

Plánovitost

Stanovování, sledování a naplňování dlouhodobějších a vyšších cílů, vyžaduje i patřičný rozvoj **plánovitosti**. Plánování začíná vytyčením cíle, který má být dosažen jako výsledek plánované aktivity. Po výběru cílů musí následovat jejich rozfázování, časový plán atp. Kvalita plánovitosti patří mezi významné ukazatele „sociální vyspělosti“. Životní úspěch nezáleží pouze na velkých rozhodnutích, ale i na neopomenutí zdánlivých drobností. Pro žádoucí pocit „životního naplnění“, spokojenosti a normality je důležitá schopnost přiměřeně rozložit životní energii do tří základních životních aktivit. O. Čačka rozdělil životní aktivity do těchto tří oblastí: oblasti „lásky“ (tj. interpersonálních vztahů, emocionální oddanosti, rodičovských, přátelských a dalších projevů), do oblasti „práce“ (seberealizace v práci, která zajímá a umožňuje žádoucí výkon a přináší i patřičné ocenění a důležitost), a třetí oblast nazval „hry“ (uvolnění a přiměřená regenerace sil). Takovéto rozložení aktivit člověka klade velké nároky na organizaci a plánovitost. Optimální plánovitost obecně zahrnuje čtyři fáze : rozbor, plán, provedení a kontrolu.

Cíle a volní jednání

Pro volní jednání je charakteristická **existence vědomého cíle** a uvědomění prostředků, pomocí nichž je možné cíle dosáhnout. Cíl tedy znázorňuje **konkretizované zacílení** jedince, které vyplývá z potřeb, subjektivní struktury hodnot, sebehodnocení i aktuálního posouzení reality. Pro uskutečnění cíle musí daný jedinec investovat energii, která se uplatní až v průběhu volního jednání. Volní jednání je **realizační fází** naplánované činnosti, a také kontrolou kvality přípravy. Úspěšná realizace plánů závisí na kvalitách volních vlastností. Je nutné na cestě k cíli překonat řadu vnitřních i vnějších překážek.

2.3 Cíle a plány mládeže

Každá životní etapa člověka je charakteristická odlišnými dominantními cíli. Tyto cíle vyjadřují funkce a potřeby člověka v dané životní fázi. V období mládí se

více než v jiných životních fázích stávají ústředními úvahy o **vlastní perspektivě a životních cílech**. Cíle a plány mládeže bývají někdy ještě naivní a obtížně dosažitelné, ale ve srovnání s pubescencí dostávají realističtější podobu. Stanovené cíle bývají vysoké a znamenají příležitost k prokázání kompetencí, tím dochází i k potvrzení vlastní hodnoty adolescenta. Nezkušenost se projevuje v nadšení, s kterým se dospívající snaží určený cíl dosáhnout. Z počátku mu chybí zkušenosti, které s postupujícím časem získává. Tyto osobní negativní zkušenosti, mají následně korektivní význam pro stanovování dalších plánů a cílů.

Od mládeže bývají častěji vyžadována mnohá závažná rozhodnutí, která významnou měrou ovlivní např. způsob budoucí seberealizace (profesionální příprava, volba partnera, životní styl aj.). Adolescent zvažuje, jaké životní šance se tou či onou volbou otevírají nebo uzavírají. Promýšlí různé alternativy. To vše má za následek zlomový bod – uvědomění si zodpovědnosti za svoji budoucnost.

V adolescenci probíhá proces **individualizace**, který je spojen s hledáním osobní identity a vlastního způsobu života, jež představuje stanovování si cílů a plánů životní cesty. Vedle aspektů „osobní budoucnosti se mladí lidé začínají intenzivně zabývat i obecnějšími otázkami smyslu života, zařazení člověka ve světě atp.⁵¹

Stanovování a realizace životních cílů neprobíhá mechanicky, ale jsou silně **ovlivňovány proměňujícími společenskými podmínkami**. Až do roku 1989 musely všechny generace mladých lidí počítat s tím, že o jejich osudu mohou rozhodovat do značné míry učitelé, ředitelé škol, sousedé, nadřízení rodičů a jiní „mocní“. Význam hrálo kádrové hledisko: jejich osud významně ovlivňovalo postavení, které ve společnosti zaujímal jejich rodiče nebo jak rodiče dokázali využít svých kontaktů v jejich prospěch. Tyto okolnosti rozhodovaly i u nadaných dětí, zda půjdou na učiliště či na střední školu. Větší aktivitu nevyžadovala ani volba prvního zaměstnavatele.⁵²

---

⁵¹ ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002. 247 s. ISBN 80-7239-107-0

⁵² FIALOVÁ, L. a kol. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 45 s. ISBN 80-85850-87-7

Dnešní mladá generace má mnohem širší škálu možností výběru životních cílů, než tomu bylo dříve. Cíle mladých nejsou většinou zásadnějším způsobem omezeny a anticipace budoucnosti se jeví spíše optimisticky. Civilizační pokrok a společenské změny přinesly nejen mnoho pozitivního, ale také řadu negativních jevů. Právě tato generace mládeže více než jiné předcházející prochází křížovatkami. Volí mezi drogami a normálním životem, rozhoduje se mezi hédonismem a rodičovstvím, mezi autentickým a konzumním životem masové společnosti.⁵³

Současná mládež žije v podmínkách prudkého tempa jak sociálního tak zejména v období bouřlivého vědeckotechnického pokroku, v atmosféře mnohotvárných a často spleťtých tendencí. Včleňování do dnešní společnosti je pro mladou generaci složité a čím dál náročnější. To vše klade na mladého člověka podstatně vyšší nároky a požadavky, které se promítají do jejich osobních cílů.

B. Kraus připisuje kategorii životních cílů prognostickou společenskou hodnotu, protože i když v dalších životních fázích dojde k určitým korekcím těchto plánů a vytyčení nových, přesto ukazují, jakým směrem se bude ubírat život mladé generace. Formování životních plánů je také typickým rysem v první fázi věkové kategorie mládeže, hraje důležitou roli a formuje se i v průběhu celého období mládeže. Dále poukazuje na to, že životní plány vycházejí z celkové orientace osobnosti, ale současně také odrážejí objektivní podmínky života společnosti.⁵⁴

Přehled výzkumů týkajících se cílů mládeže

V posledních dvou desetiletích proběhlo několik výzkumů, které zjišťovaly nejdůležitější cíle mladých lidí v České republice. Mezi častěji uváděné blízké cíle patřilo i přání založit rodinu a mít děti (25%), přání mít hodně peněz (12%) dostat se na vysokou školu (11%) a mít vlastní byt (10%).⁵⁵

---

⁵³ SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 1. vyd. Praha: Svoboda servis, 2004. 7 s. ISBN 80-86320-33-2

⁵⁴ KRAUS, B. *K současným problémům mládeže*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1990. 76 s. ISBN 80-7012-027-4

⁵⁵ MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 132 s. ISBN 80-7178-348-X

P. Sak ve své publikaci předkládá výsledky výzkumu z r. 2001 zabývající se životními cíli mládeže. Mládež byla v tomto výzkumu rozdělena do tří věkových skupin. Výzkumná zpráva potvrdila, že nejdůležitějším cílem (61%) ve věkové skupině 15-18 let je vzdělávání a získání kvalifikace. Pouze 9% jedinců z této věkové skupiny spojuje svůj životní cíl se zaměstnáním. U starší věkové skupiny 19-23 je na prvním stále vzdělání a kvalifikace, ovšem již u 25% respondentů. Na druhém místě je zaměstnání (15% respondentů). Třikrát více respondentů (12%) než u předchozí věkové skupiny vidí svůj životní cíl v partnerovi, manželství, rodině, dětech. U věkové skupiny 24-30 je nejčastěji uváděným cílem - partner, rodina, manželství (27% respondentů). Zároveň v této věkové skupině nejvíce respondentů spojuje svůj cíl s materiálním zabezpečením rodiny.⁵⁶

Životní cíl - vzdělání, profesní orientace a příprava

Význam vzdělání pro jednotlivce i pro současnou společnost neustále vzrůstá. V současné informační postindustriální společnosti znamená vzdělanostní kulturní kapitál naprosto nezbytný předpoklad k další existenci a vývoji společnosti. Vědecký a technologický vývoj klade vyšší požadavky na vzdělanost člověka i vzdělanostní úroveň celé společnosti. **Vzdělání se proto stává důležitým životním cílem**, výrazným prvkem životního způsobu, obsahem trávení volného času a výraznou hodnotou. Roste podíl vzdělávající se populace, životní fáze věnovaná vzdělávání zabírá stále delší úsek života.

Výzkumy provedené v posledních letech potvrzují, že vzdělání patří k nejdůležitějším cílům pro sociální skupinu – mládež. Jedním z příkladů může být rozsáhlé šetření ve věkové skupině 15 - 24 let, který roce 1994 provedla agentura Faktum. Šetření ukázalo, že mezi nejbližšími životními cíli mladých lidí (v horizontu 3-5 let) dominují potřeba dosáhnout vzdělání (36% dotázaných) a najít si dobrou práci (37%).⁵⁷

---

⁵⁶ SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 1. vyd. Praha: Svoboda servis, 2004. 159-160s. ISBN 80-86320-33-2

⁵⁷ MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 132 s. ISBN 80-7178-348-X

Volba profesní orientace je zejména v období dospívání jedním z nejvýznamnějších úkolů. Tato volba by měla být činěna v souladu s individuálními schopnostmi i vlastnostmi a s jeho motivační zaměřeností (očekávaným uspokojením potřeb, individuální struktury cílů a zájmů mladého člověka), ale také s ohledem na vnější podmínky.

Výzkumy ukazují, že pouze menší část mládeže má tak vyhraněné zájmy a tak velkou tendenci po seberealizaci, že si vynutí konkrétní povolání bez ohledu na vnější podmínky. Podobně malé procento dospívajících se nechá řídit pouze vnějším tlakem a vybírá si povolání bez ohledu na své zájmy, schopnosti a přání. Největší skupinu tvoří jedinci pro než mají oba uvedené aspekty důležitou roli, ovšem v různém poměru. Na základě tohoto zjištění rozlišuje Jaide⁵⁸ tři typy volby povolání:

Typ A řídí svou volbu podle přání a rozhodnutí rodičů nebo jiných významných dospělých, či podle vnějších skutečností bez ohledu na své zájmy a sklony.

Typ B představuje střední pozici. Mladí lidé mají konkrétní přání, ale jejich představy nejsou jasné a pevné, určují obecnou orientaci, nejsou zacílení na konkrétní povolání. To nakonec volí pod vlivem tlaku z okolí.

Typ C řídí svou volbu podle osobního plánu založeného na cílech vlastního života, o kterém dlouho přemýšlí. Tito dospívající jsou většinou iniciativní, rozhodní, cílevědomí, se silnými seberealizačními tendencemi.⁵⁹

Rochefoucauld napsal: „Jak se mají mladí lidé rozhodnout, čím se chtějí stát v době, kdy ještě nevědí ani co jsou?“ Mnozí dospívající skutečně ještě nejsou pro zodpovědnou volbu povolání zralí fyzicky ani sociálně. Předstupněm budoucího reálného plánování jsou nejdříve jen nejasné představy a sny o budoucím uplatnění. Zralejší přístup v této oblasti vykazují chlapci, mnohé dívky poutají dosud spíše otázky vlastní popularity a navazování mezilidských kontaktů. Z výzkumů vyplývá následující pořadí vnějších vlivů na volbu povolání : 1. rodiče, 2. masové komunikační prostředky, 3. škola, 4. přátelé, známí a příbuzní, 5. poradenská instituce.⁶⁰

---

⁵⁸ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. 155 s. ISBN 80-7169-195-X

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ ČAČKA, O. *Přehled psychologie obecné, dospívání a pracovní výkonnosti*. 1. vyd. Brno: Vydavatelství MU, 1996. 35 s. ISBN 80-210-0904-7

Vzdělávání a profesní příprava tvoří jednu z hlavních životních náplní, snah a cílů zejména pro mládež. I uvnitř mladé generace ve věkovém intervalu 15-30 let existují rozdíly v motivaci ke vzdělání, které mají vývojový charakter. V této skupině je větší význam vzdělání pro poznání sebe samého, dále význam vzdělávání jako cílové kategorie, kdy samo vzdělávání uspokojuje, baví a zajímá. Nejmladší věková skupina mládeže je ve vztahu ke vzdělání nejpragmatictější. Jediný důvod ke vzdělávání má největší význam pro mládež ve věku 15-18 let – „Chci být vzdělaný“. Tato kategorie má ve své konotaci řadu rovin.⁶¹

Chci být vzdělaný, abych :

- rozuměl světu, společnosti, sobě, druhým;
- byl méně manipulovatelný;
- měl společenskou prestiž;
- lépe se uplatnil ve společnosti a na trhu práce;
- byl lépe profesně vybaven.⁶²

V České republice probíhá profesní příprava mládeže ve věkovém vymezení od patnácti do osmnácti let v některém ze tří typů středních škol – gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště. Začátek profesní přípravy je spojen s volbou oboru dalšího vzdělávání a příslušné střední školy. Tato volba představuje důležité rozhodnutí, které výrazně ovlivní budoucnost mladého člověka. Toto rozhodnutí by mělo být konáno po vyjasnění profesního očekávání a formulaci profesní perspektivy.

M. Vágnerová vidí změnu v oblasti vztahu mládeže k vzdělávání v tom smyslu, že úspěšnost ve škole přestává být cílem, dospívající se neučí, aby obohatil svoje znalosti a dovednosti. Pokud je ochoten pracovat, činí tak proto, aby dosáhl konkrétního, **osobně významného cíle**, např. přijetí na vybraný obor. V rámci tohoto postoje přestávají být známky samoúčelné. Adolescent vynaloží větší úsilí pouze tehdy, když je přesvědčen o smyslu takového jednání.⁶³

---

⁶¹ SAK, P., a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 132 s. ISBN 978-80-7367-230-0

⁶² Tamtéž

⁶³ VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 363 s. ISBN 80-246-0956-8

Přechod ze základní na střední školu se stává fatálním momentem předurčujícím celou další vzdělávací dráhu jedince. Cíl – studium negymnaziální tj. střední odbornou školu či učiliště, si totiž zvolí tradičně ti žáci základních škol, kteří si do budoucna na studium vysoké školy prozatím netroufají a svým studijním schopnostem tolik nedůvěřují. Z obavy před studijním neúspěchem přecházejí na tento typ středních škol, který se orientuje téměř výhradně na odbornou a praktickou přípravu a pro přechod svých absolventů rovnou na pracovní trh. Pokud si v posledním ročníku střední odborné školy či učiliště maturant uvědomí, že by se o studium na vysoké škole přece jen rád pokusil, je už na změnu jeho vzdělávací dráhy většinou příliš pozdě. Jeho handicap oproti vrstevníkovi, který často na přání svých rodičů zvolil pro středoškolské studium gymnázium a po dobu čtyř či osmi let byl soustavně veden a připravován pro vstup na vysokou školu, je obtížně srovnatelný.⁶⁴

Sociologický ústav Akademie věd ČR provedl longitudinální výzkum, který se zabýval **cíli v oblasti vzdělání** (vzdělanostními aspiracemi) žáků devátých tříd základních škol. Analýza ukázala, že vzdělanostní aspirace podmiňují jednak **demografické charakteristiky** žáků (u dívek lze očekávat vyšší vzdělanostní aspirace než u chlapců, děti pocházející z úplných rodinách mají vyšší vzdělanostní aspirace než děti vyrůstající v neúplných rodinách), jednak **zaměstnanecký status rodičů** (čím vyšší zaměstnanecký status, tím vyšší vzdělanostní aspirace potomků) a **vzdělání rodičů** (čím vyšší vzdělání rodičů, tím vyšší vzdělanostní aspirace dětí, přičemž vzdělání matky na aspirace působí silněji než vzdělání otce). Vzdělanostní aspirace také podmiňují **kulturní a vzdělávací zdroje**, které se v rodině nacházejí a především to, zda rodiče považují vysokoškolské vzdělání za významné, a v neposlední řadě je podmiňují měřené schopnosti žáků.⁶⁵

Podmínkou pro pokračování ve vzdělávání na střední škole je úspěšné ukončení povinné devítileté školní docházky a splnění vstupních požadavků, které mají zpravidla podobu přijímacích zkoušek. Rozsah a obsah vstupních požadavků závisejí obvykle na zaměření střední školy a formulaci jejího vzdělávacího cíle.⁶⁶

---

⁶⁴ MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. et al. *Nerovné šance na vzdělání, vzdělanostní nerovnosti v České republice*. 1. vyd. Praha: Academia, 2006. 318 s. ISBN 80-200-1400-4

⁶⁵ Tamtéž 192 s.

⁶⁶ KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. 1. vyd. Brno: Paido. 2006. 31-32 s. ISBN 80-7315-125-1

Ze statistik za posledních deset let je patrné, že vývoj počtu a podílu žáků vzrostl v gymnáziích (činí kolem 18%). **Více než 80% žáků prochází středním odborným vzděláváním.** V roce 2004 vstoupilo do maturitních oborů SOŠ skoro 39% žáků, do nematuritních oborů SOŠ pouze 1%. Poměr u SOU byl opačný : do maturitních oborů vstoupilo jen kolem 6% a do učebních (nematuritních) oborů 35% žáků z celkového počtu nově přijatých.⁶⁷

Po provedené analýze výzkumu PISA na vzorku všech patnáctiletých žáků vyplynulo, že SOU bez maturity prakticky nikdo studovat nechce (studium v učebních oborech bez maturity by si zvolilo pouze 8% patnáctiletých žáků). To potvrzuje velmi nízkou prestiž a popularitu nematuritních oborů a také výrazný převis poptávky po maturitním vzdělávání nad nabídkou.⁶⁸

Pokud učební obory nezajišťují lepší uplatnění na trhu práce a ani možnost dalšího studia, nelze se divit, že jde do značné míry o „volbu z nouze“. Vzdělanostní aspirace učňů jsou překvapivě vysoké: 75% učňů aspiruje alespoň na získání maturity. Kolem 80% učňů věří, že se jim maturita skutečně podaří získat. Zároveň se však ukazuje, že maturita je považována za jakousi „konečnou metu“ – aspirace na vysokou školu jsou u učňů zcela okrajovou a z jejich pohledu spíše nerealistickou záležitostí.⁶⁹

Jakého vzdělání mladý člověk dosáhne, hraje rozhodující roli schopnosti, představy o životním úspěchu a jejich vzdělanostní aspirace a plány. O počátku vzdělávací dráhy dospívajícího, o tom kde bude po ukončení základní školy studovat do značné míry rozhoduje i to, z jaké rodiny dítě pochází a jaký význam dosažení co nejvyššího vzdělání pro životní úspěch připisují rodiče. Všechny tyto faktory působí nejen na vzdělanostní aspirace dětí, které prokazatelně hrají v dosaženém vzdělání nejvýznamnější roli, ale též na šance tyto aspirace, cíle a plány naplnit a představy o životním úspěchu uskutečnit.⁷⁰

---

⁶⁷ Matějů, P., Straková, J. et al. *Nerovné šance na vzdělání, vzdělanostní nerovnosti v České republice*. 1. vyd. Praha: Academia, 2006. 252-253 s. ISBN 80-200-1400-4

⁶⁸ Tamtéž 260 s.

⁶⁹ Tamtéž 273 s.

⁷⁰ Tamtéž 342 s.

Cíl – seberealizace

Také potřeba seberealizace nabývá na důležitosti, dospívající již více uvažuje o svých budoucích možnostech, perspektivách a cílech. Seberealizace se rozšiřuje z přítomnosti na budoucnost a není již zaměřena jen na krátkodobé cíle, ale především na cíle dlouhodobé. Z obecného pohledu má mladý člověk neomezené možnosti seberealizace. Limity jsou dány především jeho schopnostmi a motivací. Znakem počínající dospělosti adolescenta je schopnost odložit uspokojení.

Role manželství a rodičovství v životních cílech a plánech mládeže

Každá mladá generace si vytváří své vlastní představy o budoucnosti, o životních plánech a cílech mezi něž patří i představy o způsobu rodinného života, o partnerovi i dětech. Část mladých lidí považuje za hlavní životní náplň rodinný život s dětmi, další část mládeže upřednostňuje spíše budování osobního rozvoje a kariéry. Pro většinu mladých lidí však zůstává úspěšné manželství a rodina základem jejich životních plánů a cílů, především z důvodu vytvoření sociálního i citového a morálního zázemí.

O tom svědčí i výsledky sociologického šetření nazvaném „Mladá generace“ provedeného v roce 1997 na vzorku mladých lidí ve věkovém rozmezí 18-30 let. Z tohoto šetření vyplynulo, že do legitimního manželství chce vstoupit zhruba pětina mladých lidí. Kolem dvou třetin chce zprvu žít v nesezdaném soužití na zkoušku a teprve potom uzavřít sňatek. Jen přibližně desetina počítá s trvalým nesezdaným soužitím jako celoživotní strategií. Pouze minimální podíl si nehodlá hledat trvalého partnera vůbec. Téměř devadesát procent mladých lidí tudíž předpokládá, že v budoucnu do manželství vstoupí, a že tím přeberou odpovědnost i za druhé, a tomu budou muset přizpůsobovat své vlastní životní cíle a plány.⁷¹

V několika příštích letech počítali se vstupem do manželství nejčastěji podnikatelé a zaměstnaní, vždy ženy častěji než muži, a nejméně často studenti, zvláště muži. Pokud jde o vzdělání, nejrozhodněji se pro sňatek vyslovili absolventi vysokých

---

⁷¹ FIALOVÁ, L. a kol. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. 46 s. ISBN 80-85850-87-7

škol (jedná se o věkově nejstarší skupinu respondentů), poměrně shodně často středoškoláci a vyučení, nejméně často lidé se základním vzděláním, což byli zpravidla ti nejmladší. V pořadí významu byl sňatek v životních plánech na příští léta podle dosaženého skóre poněkud pozadu za snahou získat dobré postavení v zaměstnání i tendencí věnovat se vlastním zájmům.⁷²

V pořadí důležitosti životních cílů a plánů byla perspektiva mít v nejbližších letech dítě zhruba na stejné úrovni jako úvahy o sňatku. Mladí respondenti příchod dětí na svět ve svých plánech odsouvají. Narození dětí plánovali pro příští roky především ekonomicky aktivní lidé s vlastními příjmy, a to výrazně častěji ženy než muži. Logická je určitá absence tohoto plánu nezaměstnaných hlavně u studujících. Mladí lidé, kteří chtějí podnikat nebo vycestovat na delší dobu do zahraničí za zkušenostmi či studiem, si zpravidla nechtějí komplikovat život předčasným sňatkem nebo narozením dítěte.⁷³

Nejvhodnější věk pro uzavření prvního manželství a pro narození prvního dítěte, se podle názorů mladých lidí, pohybuje kolem 25 až 30 lety věku. Podle údajů z demografické analýzy populačního vývoje obyvatelstva České republiky je možné sledovat, že neustále probíhá proces oddalování sňatků a rození dětí do stále vyššího věku.⁷⁴

2.4 Dílčí závěr

Cíle lze definovat jako plány, úkoly a účely, které si určitý jedinec vybírá a usiluje o jejich dosažení nebo se jim snaží vyhnout. Úmyslné zaměření na cíl označujeme pojmem **intence**. Problematikou volby cílů a cílesměrného chování se zabývá zejména individuální a pozitivní psychologie. Ta vymezuje cíle jako dynamické jevy, tzn. aktivní procesy zaměřené k daným cílům dosažených v budoucnosti.

---

⁷² FIALOVÁ, L. a kol. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. str. 56-57 ISBN 80-85850-87-7

⁷³ Tamtéž

⁷⁴ Tamtéž

Cíle jsou vysoce osobní, protože vyplývají z osobních rozvah, reflexe hodnot, zážitků, zkušeností, atp. Cílů nemusí být vždy dosaženo, představují více možností (potentialities) než skutečnosti (actualities). Podstatné je, že se jich daná osoba snaží dosáhnout. To co dává smysluplnost cílům je spíše cesta k cíli, než samotné dosažení cíle. Stanovování a realizace cílů probíhá, prostřednictvím dílčích fází volního procesu, což představuje proces od uvědomění si nespécifikované potřeby, přes výběr cílů, volbu prostředků až po samotnou realizaci cíle.

Cíle obecně dělíme na krátkodobé či dlouhodobé, mělké či hluboké, úzké či široké, realistické či iluzorní. Další rozlišení cílů, lze učinit podle hloubky a zdroje smysluplnosti: na cíle soběstředné (tj. egocentrické až hédonistické), cíle individuální (např. sebevzdělání) a cíle transcendentální, které přesahující úzké osobní zájmy.

V procesu volby cíle bývá dominantní hodnotová struktura. Osobní hierarchie hodnot a cílů je zčásti stálá a částečně se mění v průběhu času. Vznik a změny hierarchie hodnot a cílů jsou závislé na řadě činitelů (věk, výchova, vzdělání, rodina, profese, inteligence, společenské postavení). Činnost a životní styl člověka určuje hodnotová orientace, která vyjadřuje smysl jednání, a v ní zahrnutý cíl. Hodnotová orientace se realizuje výběrem možných cílů a prostředků vedoucích k jejich dosažení.

Jakým způsobem a jakými cestami budou žádoucí cíle dosahovány se významně spolupodílí vedle intelektu i vyspělost a kvalita charakteru daného jedince. Kvalita charakteru spočívá v tom, jak je jedinec schopen vůlí zorganizovat a zharmonizovat svůj duševní život a dovést svoje jednání k cíli. Vůle je složkou základní struktury osobnosti. Mezi základní vlastnosti vůle patří cílevědomost, zásadovost, rozhodnost, samostatnost a vytrvalost při realizaci rozhodnutí. Tyto vlastnosti se posilují nebo rozvolňují zkušenostmi a životní praxí.

V období mládí se stávají ústředními úvahy o vlastní perspektivě a životních cílech. V adolescenci probíhá proces **individualizace**, který je spojen s hledáním osobní identity a vlastního způsobu života, jež představuje stanovování si cílů a plánů životní cesty. Vedle aspektů osobní budoucnosti se mladí lidé začínají intenzivně zabývat i obecnějšími otázkami smyslu života.

Vzdělávání a profesní příprava tvoří jednu z hlavních životních náplní, snah a cílů zejména pro mládež. Část mladých lidí považuje za hlavní životní náplň **rodinný život** s dětmi, další část mládeže upřednostňuje spíše **budování osobního rozvoje a kariéry**. Pro většinu mladých lidí však zůstává úspěšné manželství a rodina základem jejich životních plánů a cílů, především z důvodu vytvoření sociálního a především citového a morálního zázemí.

Stanovování a realizace životních cílů neprobíhá mechanicky, ale jsou silně ovlivňovány proměňujícími společenskými podmínkami. Dnešní mladá generace má mnohem širší škálu možností výběru životních cílů, než tomu bylo dříve. Civilizační pokrok a společenské změny přinesly nejen mnoho pozitivního, ale také řadu negativních jevů. Včleňování do dnešní společnosti je pro mladou generaci složité a čím dál náročnější. To vše klade na mladého člověka podstatně vyšší nároky a požadavky, které se promítají do jejich osobních cílů.

II. Praktická část – dotazníkové šetření

4. Projekt – dotazníkové šetření životních cílů adolescentů městské a venkovské základní školy a srovnání výsledků

4.1 Cíl dotazníkového šetření

Cílem dotazníkového šetření je zjistit životní cíle mládeže, které se týkají jejich perspektiv a očekávání v oblastech jako jsou vzdělání, profesní orientace a partnerské soužití.

Dalším cílem je porovnat preferované cíle z hlediska typu školy (městská základní škola, venkovská základní škola).

4.2 Zkoumaný soubor

Dotazníkové šetření bylo realizováno v devátých třídách základních škol - v městských ZŠ v Jihlavě (ZŠ Křížová, ZŠ T.G. Masaryka) a ve venkovských ZŠ (ZŠ Brtnice, ZŠ Velký Beranov). Zkoumaný soubor se skládal z celkového počtu 140 žáků devátých tříd ZŠ, z toho bylo 58 dívek a 82 chlapců. Věkové složení respondentů se pohybovalo v rozmezí 14 až 15 let. Výběr respondentů byl prováděn nahodile a z časových a kapacitních důvodů nemohl zasáhnout celý základní soubor žáků základních škol v jihlavském regionu.

Struktura vzorku

	Počet žáků	Podíl v %
Městské základní školy	86	66%
Venkovské základní školy	44	34%
Chlapci	82	59%
Dívky	58	41%

4.3 Metodika šetření a způsob zpracování dat

V praktické části jsem zvolila metodu explorativní, kdy jsem technikou nestandardizovaného dotazníku (viz. Příloha č. 2) získala data pro analýzu sledovaného jevu. Tento dotazník obsahoval celkem 11 otázek, z toho 9 otázek uzavřených a 2 otázky otevřené.

Dotazníkové šetření probíhalo za souhlasu vedení těchto základních škol. Žáci 9. tříd ZŠ vyplňovali dotazníky samostatně v době výuky a to v období od 12. ledna 2009 do 10. února 2009. Pro zpracování a vyhodnocení dotazníků jsem zvolila počítačový program Excel. Údaje jsou uváděny v procentech.

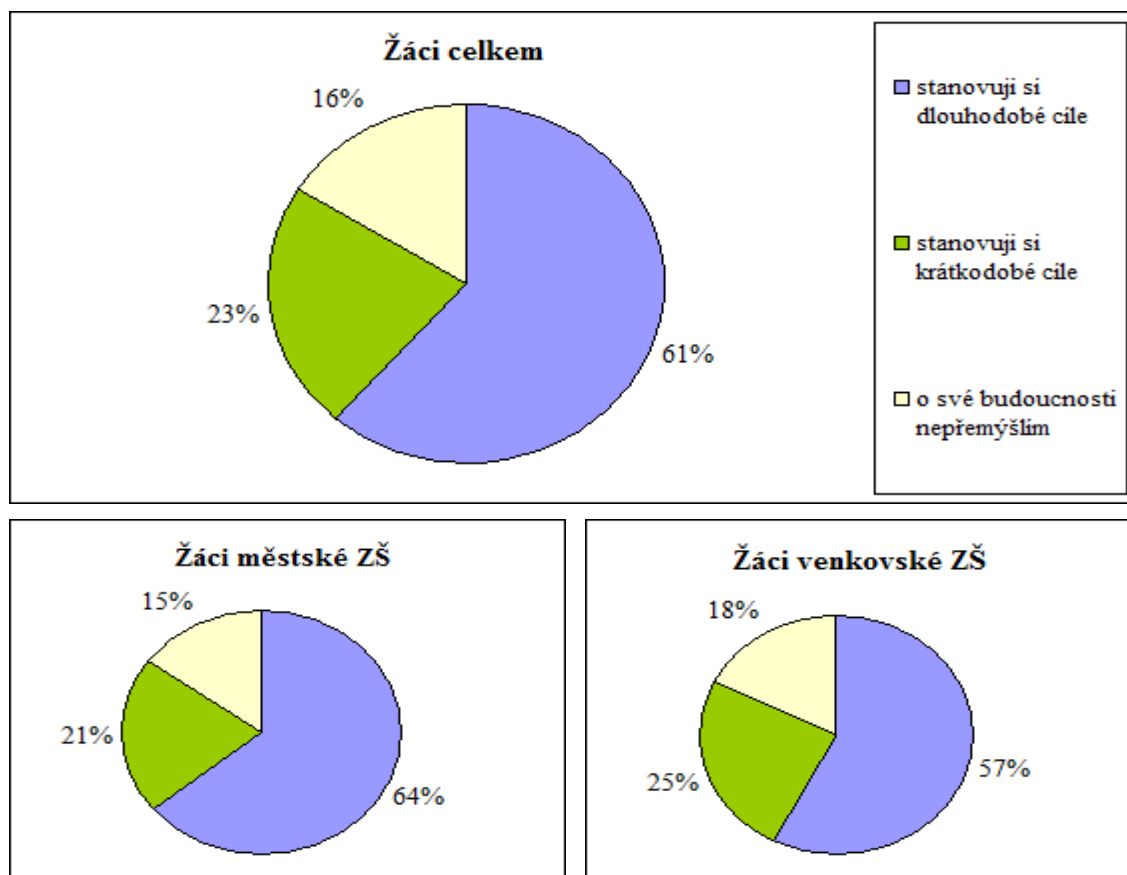
S ohledem na velikost vzorku nelze zjištěné výsledky přeceňovat, přesto naznačují určitý trend. Jsem si vědoma, že na stanovení cílů člověka má vliv mnoho činitelů a také je možno vybrat jiná kritéria než jsou zde zvolena - typ školy, ale např. pohlaví, vzdělání rodičů, ekonomický a sociální status rodiny, velikost bydliště atd. Z výše uvedených důvodů tedy vyplývá, že nelze zcela zajistit objektivitu výsledků tohoto dotazníkového šetření.

4.4 Dotazníkové šetření životních cílů žáků 9. tříd městských a venkovských ZŠ a jeho výsledky

Dotazníkového šetření se zúčastnili žáci 9. tříd ZŠ v Jihlavě (městské) – ZŠ Křížová (celkem 45 žáků – 28 chlapců, 17 dívek), ZŠ T.G. Masaryka (celkem 41 žáků - 23 chlapců a 18 dívek), dále žáci 9. tříd ZŠ (vesnické) – ZŠ Brtnice (celkem 37 žáků – 22 chlapců a 15 dívek) a ZŠ Velký Beranov (celkem 17 žáků – 9 chlapců a 8 dívek). Všechny dotazníky se vrátily vyplněné. Po jejich zpracování jsem došla k těmto závěrům :

1. Postoj k stanovování cílů – srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: Vyber z následujících tvrzení to, se kterým souhlasíš:

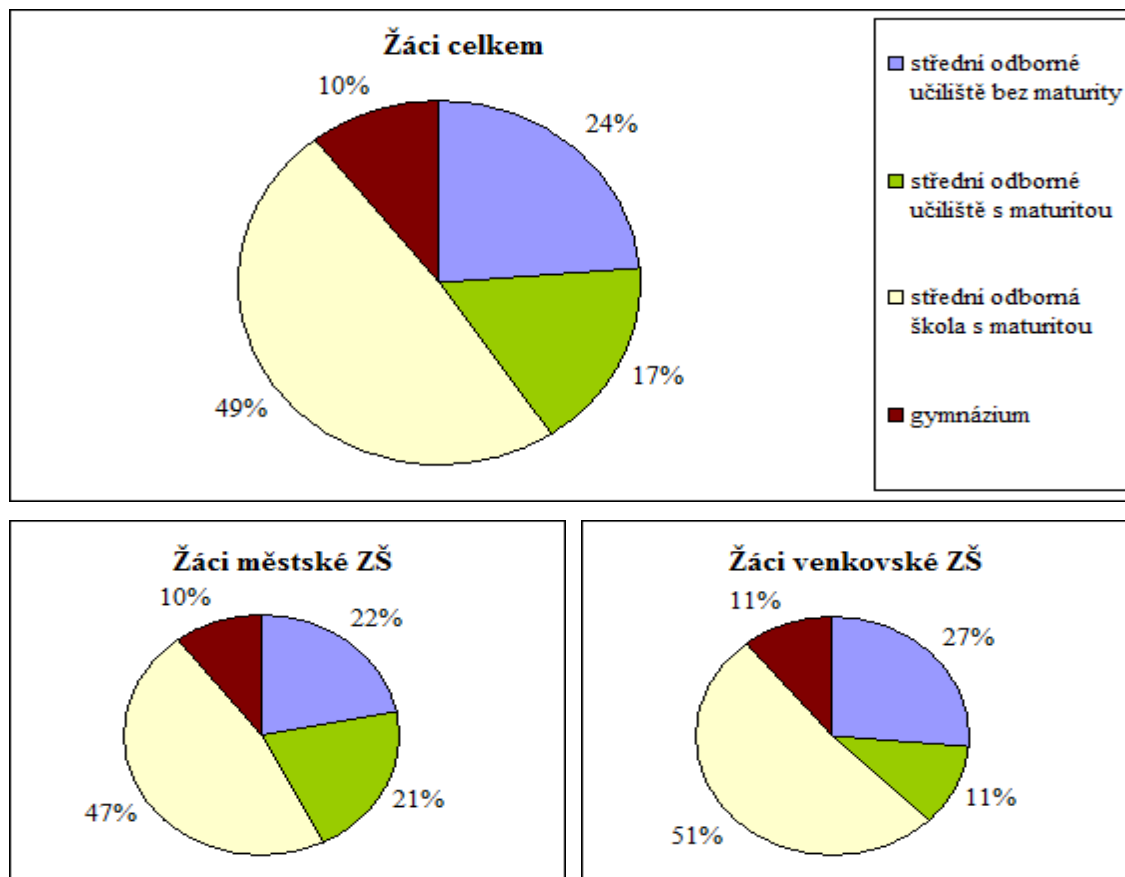

Z grafů vyplývá, že 61% všech respondentů si stanovuje dlouhodobé cíle, 23% respondentů si dává spíše krátkodobé cíle a 16% respondentů uvedlo, že o své budoucnosti nepřemýšlí.

Rozdíl v postojích k stanovování cílů mezi žáky městských a venkovských ZŠ není velký. V městských ZŠ si stanovuje dlouhodobé cíle 64% žáků, což je o 7% více než u žáků venkovských škol. Krátkodobé cíle si dává 21% žáků a o své budoucnosti nepřemýšlí 15% žáků městských ZŠ. Ve venkovských ZŠ si stanovuje dlouhodobé cíle 57% žáků, 25% žáků si plánuje svůj život pouze krátkodobě a 18% žáků uvádí, že o své budoucnosti nepřemýšlí.

2. Typ SŠ po ukončení ZŠ - srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: Pro jaký typ střední školy jsi se rozhodl/a po ukončení základní školy?

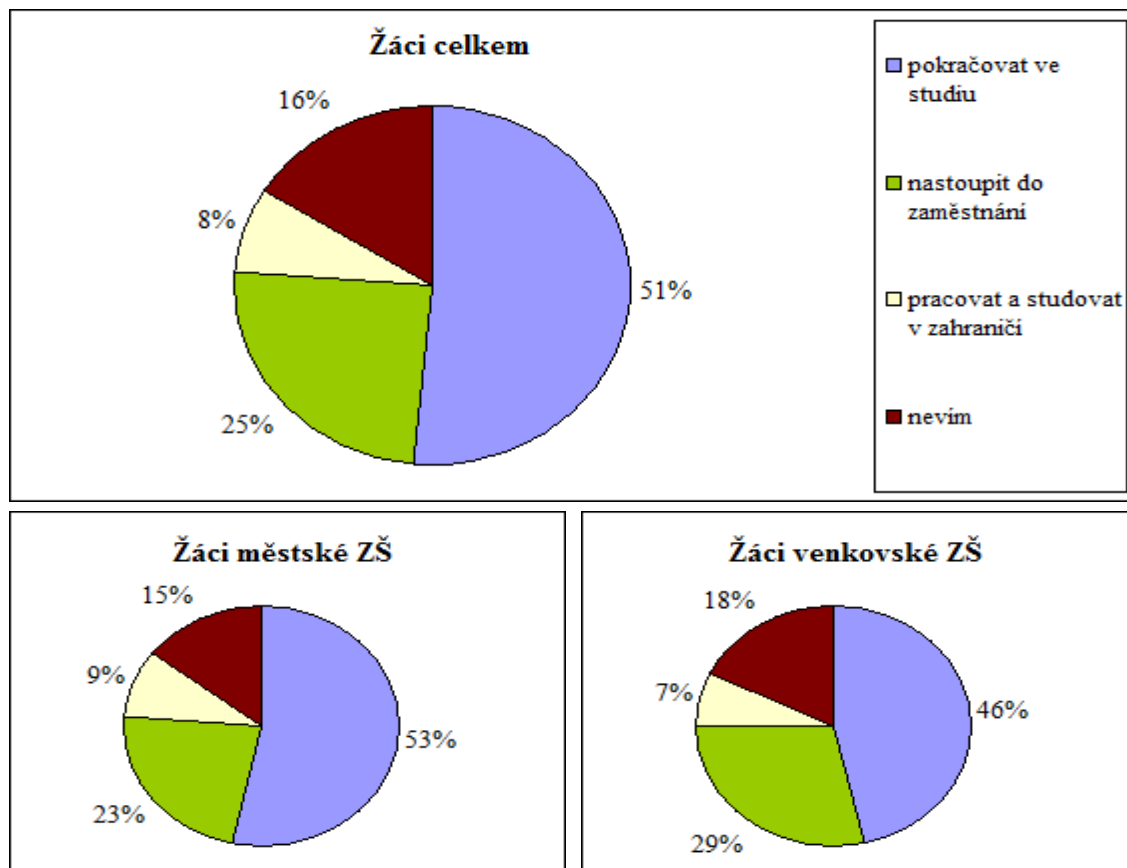

Z grafů je zřejmé, že téměř polovina všech respondentů (49%) chce studovat střední odbornou školu s maturitou, 24% všech respondentů si zvolilo střední odborné učiliště bez maturity, 17% všech respondentů upřednostňuje střední odborné učiliště s maturitou a 10% respondentů aspiruje na gymnaziální vzdělání.

Střední odbornou školu s maturitou si zvolilo 47% žáků městských ZŠ, což je pouze o 3% méně žáků než v případě venkovských ZŠ. Ještě menší rozdíl (pouze 1%) je v případě volby studia na gymnázium – v městských ZŠ má zájem 10% žáků a na venkovských ZŠ 11% žáků. Největší rozdíl (10%) je v případě SOU s maturitou – v městských ZŠ si tuto možnost zvolilo 21% žáků, zatímco na venkovských ZŠ 11% žáků. SOU bez maturity si vybralo 22% žáků městských ZŠ o 5% méně než žáků venkovských ZŠ.

3. Plány po ukončení SŠ - srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: Co plánuješ po ukončení střední školy?

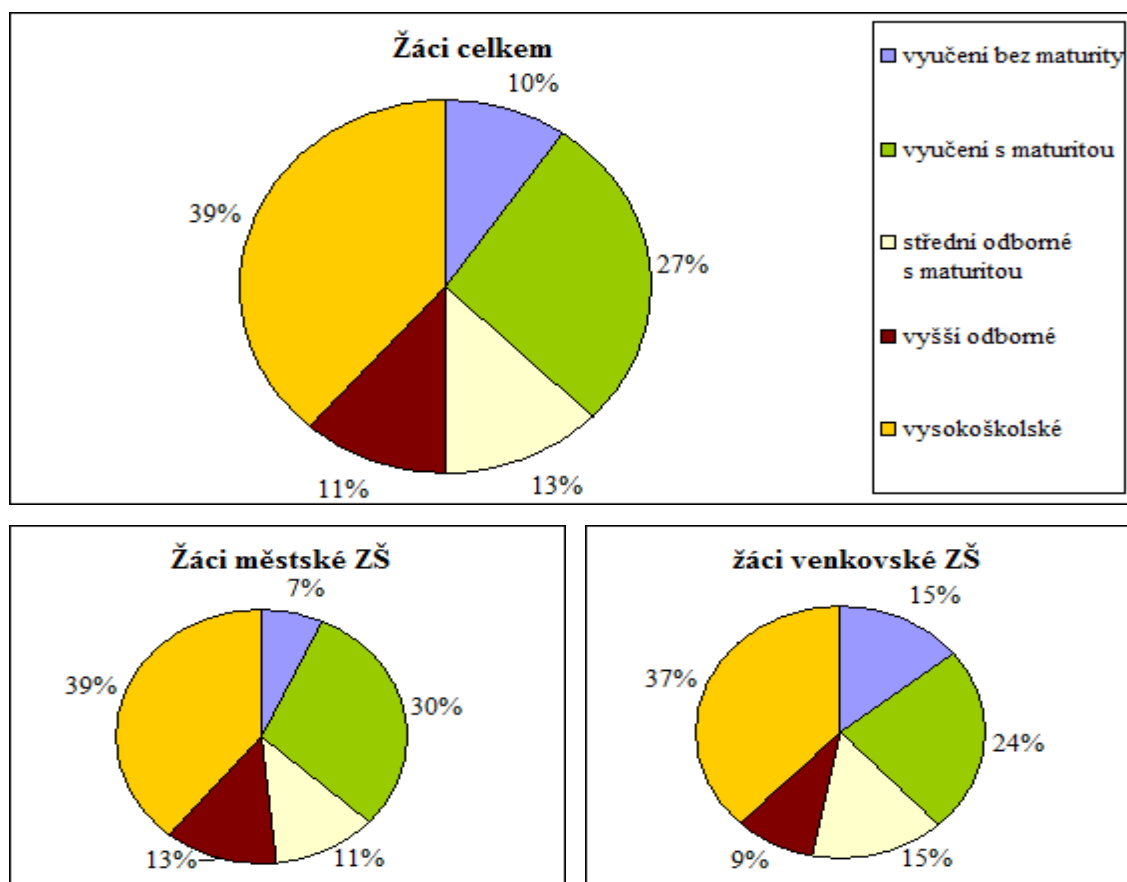
Z výsledků vyplývá, že 51% všech respondentů předpokládá, že po ukončení SŠ bude pokračovat ve studiu, 25% respondentů chce nastoupit do zaměstnání, 16% zatím neví a 8% respondentů uvádí, že chce pracovat a studovat v zahraničí.

V městských ZŠ 53% žáků předpokládá další studium po ukončení SŠ, což je o 7% více než v případě žáků venkovských ZŠ. 29% žáků venkovských ZŠ dává přednost nástupu do zaměstnání, což je o 6% žáků více než v městských ZŠ. 18% žáků venkovských ZŠ a 15% žáků městských škol nemá zatím představu o své budoucnosti po ukončení SŠ. Výrazný rozdíl (2%) není ani v počtu žáků, kteří by chtěli pracovat a studovat v zahraničí – tuto možnost si zvolilo 9% žáků městských ZŠ a 7% žáků venkovských ZŠ.

4. Typ nejvyššího dosaženého vzdělání - srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: Jakého nejvyššího vzdělání plánuješ v budoucnu dosáhnout?

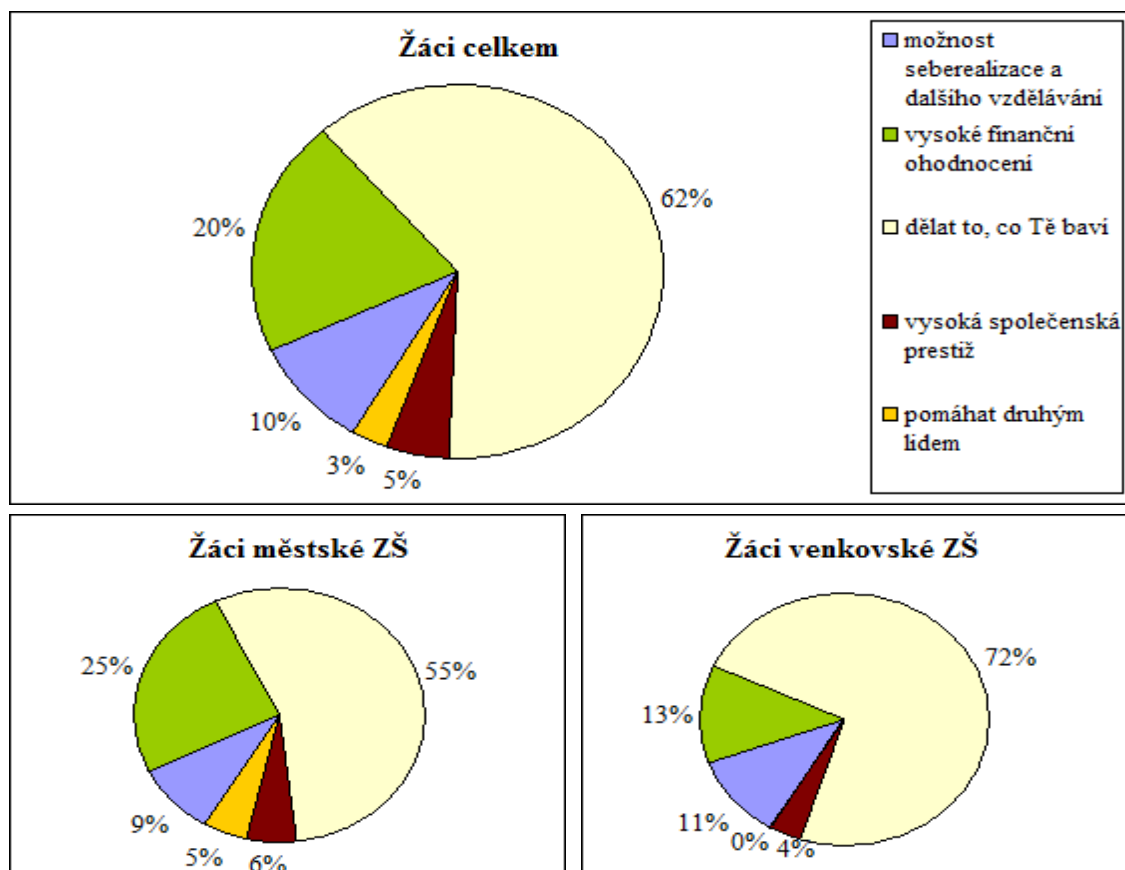
Z dotazníkového šetření vyplynulo, že nejčastěji mladí lidé aspirují na dosažení vysokoškolského vzdělání – 39% všech respondentů. Druhá nejčastěji uváděná odpověď – vyučení s maturitou si vybralo 27% respondentů. Maturitu na střední odborné škole by chtělo získat 13% respondentů. Vyšší odborné vzdělání je cílem 11% respondentů. Pouze 10% všech respondentů by stačilo vyučení bez maturity.

Rozdíl v tomto směru není mezi městskou a venkovskou ZŠ výrazný. Vysokoškolské vzdělání by chtělo dosáhnout 39% žáků městských ZŠ, to je o 2% více než v případě žáků venkovských ZŠ. Střední odborné vzdělání s maturitou je v případě žáků venkovských škol o 4% častější než u žáků městské ZŠ (11%). Největší rozdíl je v případě volby učňovského vzdělání bez maturity, to by chtělo dosáhnout o 8% více žáků než je tomu v městských ZŠ. 30% žáků městských ZŠ uvádí, že jejich cílem je vyučení s maturitou, to je o 6% více než na venkovských školách. Také cíl získat

vyšší odborné vzdělání uvádí častěji žáci ZŠ městských (13%) než žáci venkovských ZŠ (9%).

5. Výběr budoucího povolání - srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: Co je pro Tebe nejdůležitější při výběru budoucího povolání?

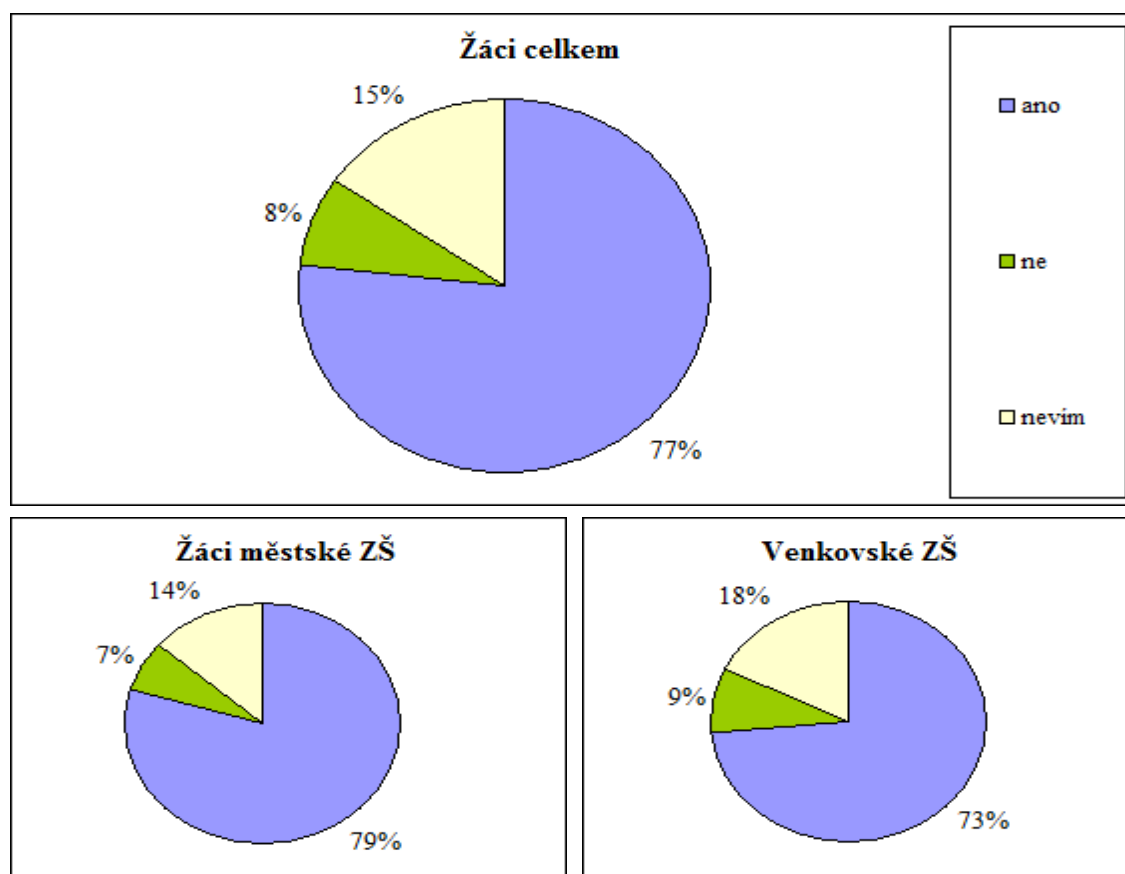
Souhrnné údaje potvrzují, že pro 62% všech respondentů je důležitým cílem v budoucím povolání dělat to, co by je bavilo. Pro 20% respondentů je důležité vysoké finanční ohodnocení, 10% respondentů uvedlo, že pro výběr budoucího povolání je podstatné, aby se mohli seberealizovat a dále se vzdělávat. 5% respondentů chce zaměstnání, které by mělo vysokou společenskou prestiž. Pouze 3% respondentů chtějí pomáhat druhým lidem ve svém budoucím povolání.

V tomto případě je největší rozdíl v odpovědi - dělat to, co tě baví. Žáci venkovských ZŠ uvádějí tuto možnost v 72%, což je o 17% více než u žáků

v městských ZŠ (55%). Vysoké finanční ohodnocení je naproti tomu více důležité pro žáky městských ZŠ (25%) než pro žáky vesnických ZŠ (13%). V odpovědích – možnost seberealizace a dalšího vzdělávání a vysoké společenské prestiže - nejsou výrazné rozdíly mezi jednotlivými typy ZŠ. Je zajímavé, že odpověď – pomáhat druhým lidem - nebyla zastoupena ani v jednom případě u žáků venkovských ZŠ, u žáků městských ZŠ byla tato odpověď uvedena v 5%.

6. Cíl - manželství - srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: Chtěl/a bys v dospělosti vstoupit do manželství?

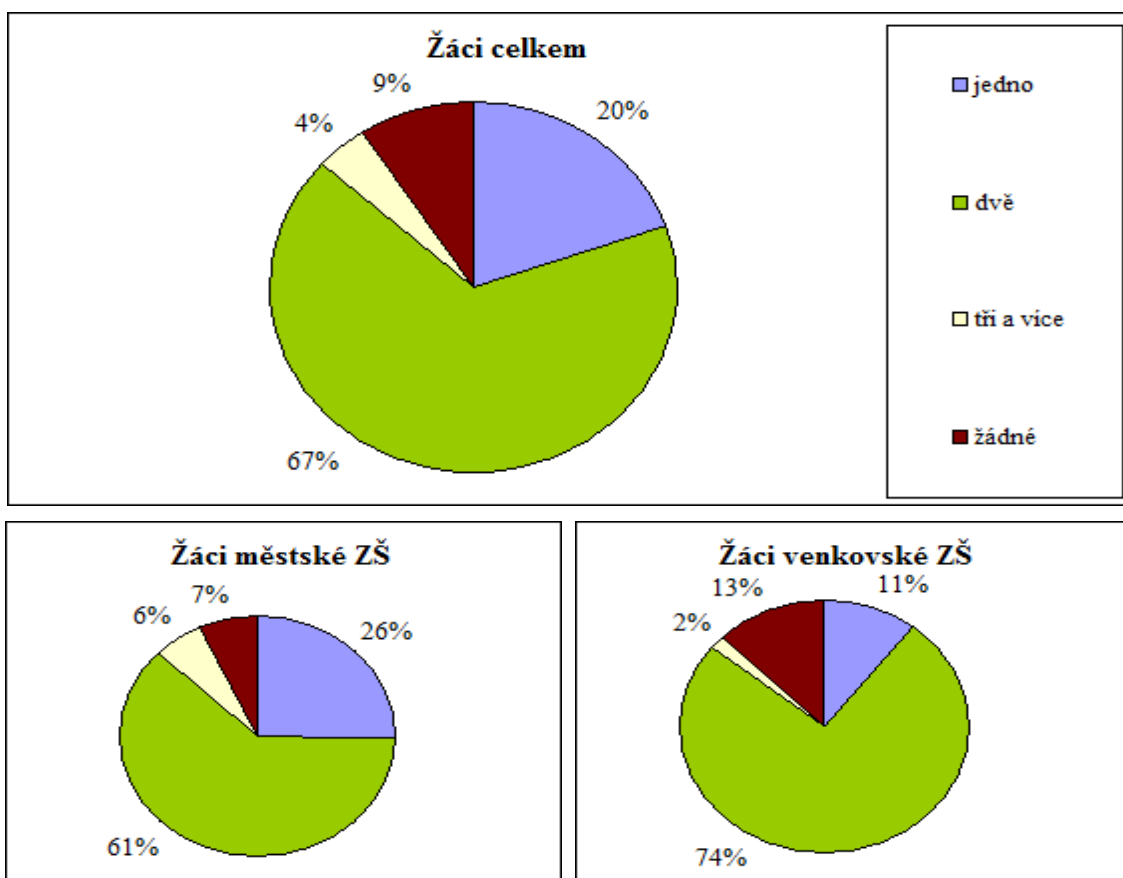

Z výsledků dotazníkového šetření je zřejmé, že institut manželství, je důležitým životním cílem pro 77% všech dotazovaných. Pouze 8% respondentů uvedlo, že nechce v dospělém věku vstoupit do manželství. 15% respondentů ještě není rozhodnuto, nebo o tom nepřemýšleli.

Žáci městských ZŠ uvádějí v 6% případech častěji, že chtějí vstoupit do manželství, než je tomu u žáků venkovských ZŠ (73%). Manželství nehodlá uzavřít 7% žáků městských škol a 9% žáků venkovských ZŠ. 14% žáků městských ZŠ a 18% žáků venkovských ZŠ ještě neví, zda manželství uzavře.

7. Počet plánovaných dětí v dospělosti - srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: Kolik dětí bys chtěl/a mít v dospělosti?

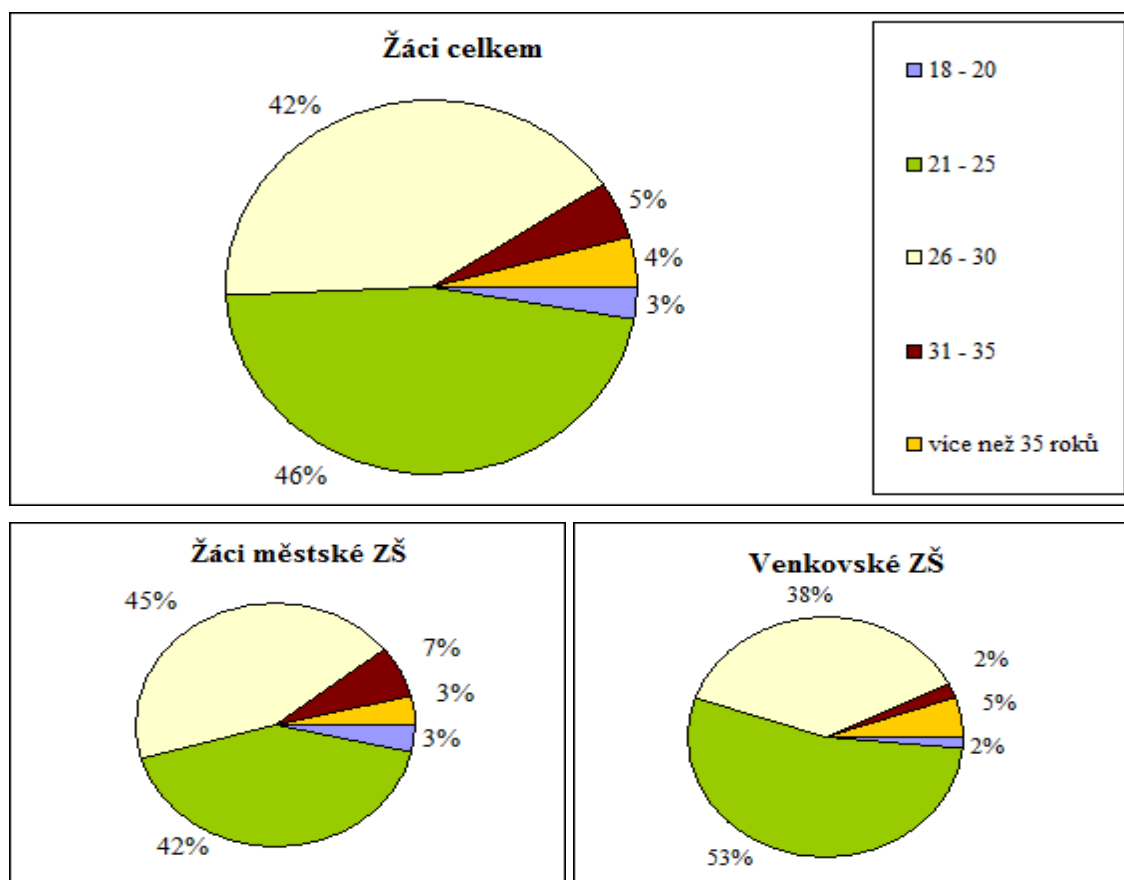
Z grafů lze pozorovat, že nejvíce si respondenti přejí mít v dospělosti dvě děti a to v 67% případech z celkového počtu dotazovaných žáků. Jedno dítě chce mít 20% všech respondentů. Děti nechce 9% dotázaných a 4% si přejí tři a více dětí.

Dvě děti si přeje mít v dospělosti 61% žáků městských ZŠ, což je o 13% méně než žáků venkovských ZŠ (74%). Jedno dítě plánuje 26% žáků městské ZŠ, to je 13% více než je tomu u žáků venkovských ZŠ (11%). Tři a více dětí uvedlo 6% žáků

městských ZŠ a pouze 2% žáků venkovských ZŠ. Zatímco 13% žáků venkovských ZŠ nechce v dospělosti žádné dítě, u žáků městských ZŠ je to 7%, to představuje 8% rozdíl.

8. Plánovaný věk pro uzavření manželství - srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: Který věk považuješ za nejvhodnější pro uzavření manželství?

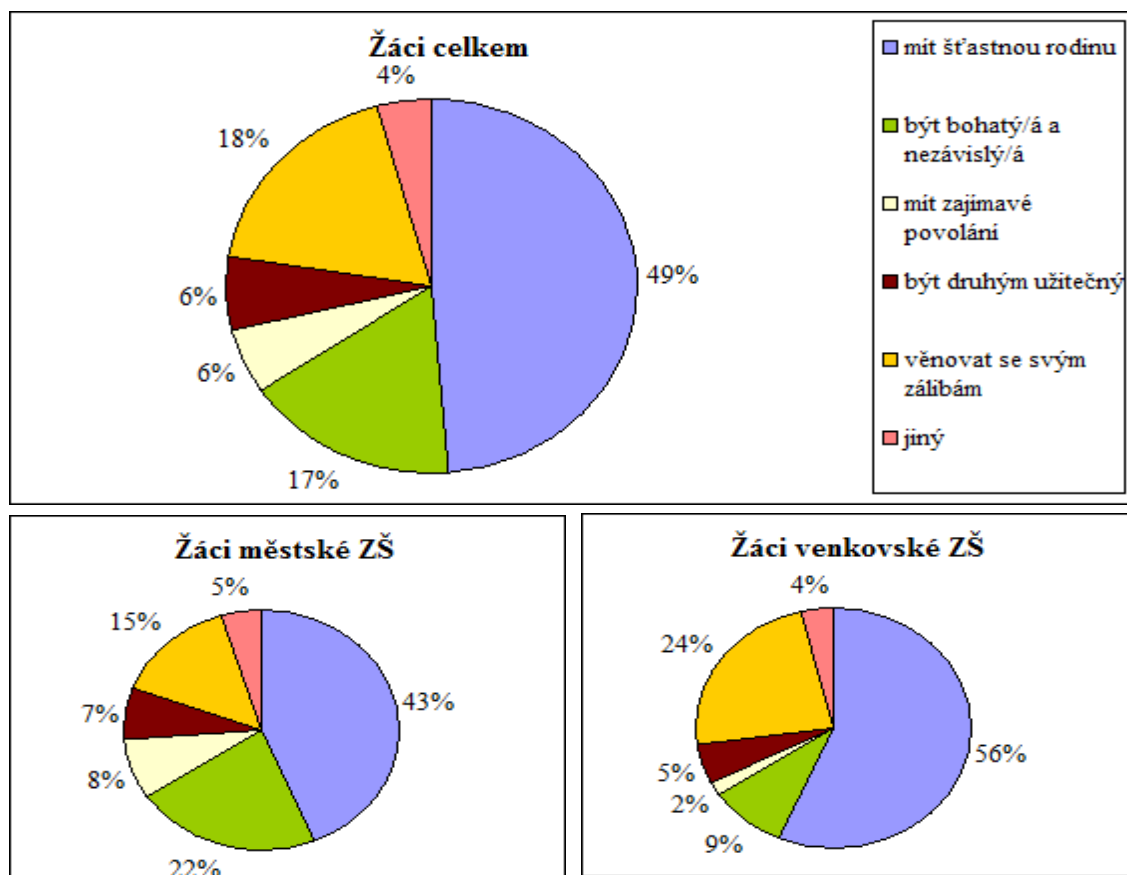
Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 46% všech dotazovaných považuje nejvhodnější věkové rozmezí pro uzavření manželství 21 – 25 let, o něco méně, tedy 42% respondentů uvedlo věkové rozmezí 26 -30. Menší zastoupení měla odpověď 31 -35 let – 5% respondentů, více než 35 roků zvolilo 4% a věkové rozmezí 18 – 20 let zvolilo nejméně respondentů (3%).

Lze pozorovat, že žáci městské ZŠ plánují uzavřít manželství nejčastěji ve 26 až 30ti lety věku, v 45%, to je více o 8% než v případě žáků venkovských ZŠ. Ti by v 53%

zvolili mladší věkovou hranici – 21-25 let, což je o 9% více než žáci městských ZŠ. Další odpovědi byly zastoupeny méně. 7% žáků městských ZŠ a 2 % žáků venkovských ZŠ pokládá věk 31- 35 za nejvhodnější. 5% žáků venkovských ZŠ a 3% žáků městských ZŠ dává přednost pozdějšímu vstupu do manželství – což je věk vyšší než 35 let. Pouze 3% žáků městských ZŠ a 2% žáků venkovských ZŠ uvedlo věk 18 -20.

9. Smysl života - srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: V čem vidíš smysl svého života?

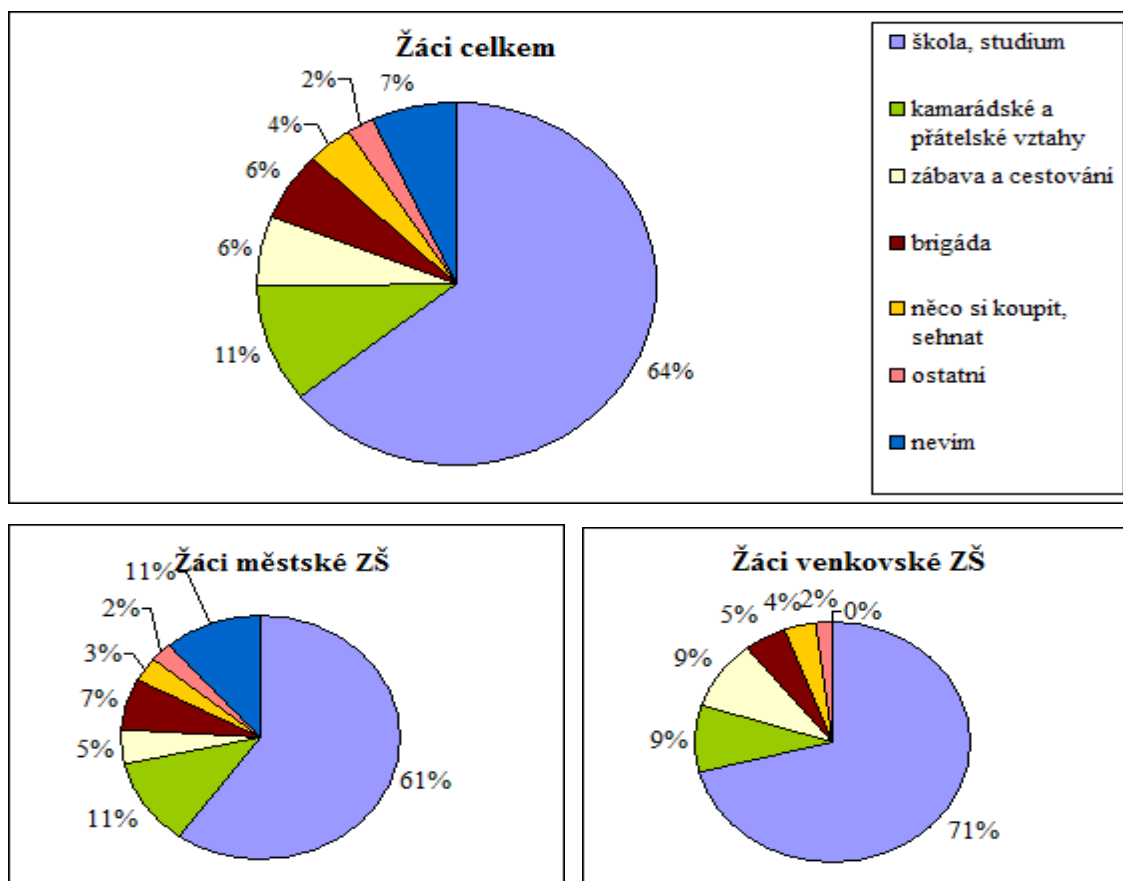

Smyslem, tudíž vrcholným cílem života je podle výsledků dotazníkového šetření pro 49% všech respondentů - mít šťastnou rodinu. Druhou nejčastější odpovědí – věnovat se svým zálibám – uvedlo 18% dotazovaných. 17% všech respondentů chce být bohatých a nezávislých. Stejný počet, tedy po 6% , chce - mít zajímavé povolání a také – být druhým užitečný. Pouze 4% uvedlo jinou odpověď.

Žáci venkovské školy kladou větší důraz na rodinu – 56% respondentů, než žáci městské ZŠ (43%). 24% žáků venkovských ZŠ a 15% žáků městských ZŠ vidí smysl života ve svých zálibách, to představuje 9% rozdíl ve prospěch venkova. Být bohatý a nezávislý je důležité pro 22% žáků městské ZŠ, na rozdíl od žáků venkovských ZŠ - pouze 9% respondentů. 8% žáků městské ZŠ a jen 2% žáků venkovské ZŠ vidí hlavní smysl života v tom, mít zajímavé povolání. Odpověď být druhým užitečný si zvolilo 7% žáků městských ZŠ a 5% žáků venkovské ZŠ. Jinou odpověď si zvolilo 5% žáků městské ZŠ a 4% žáků venkovské ZŠ.

10. Krátkodobé cíle - srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: Napiš svůj nejdůležitější (krátkodobý) cíl pro tento rok:

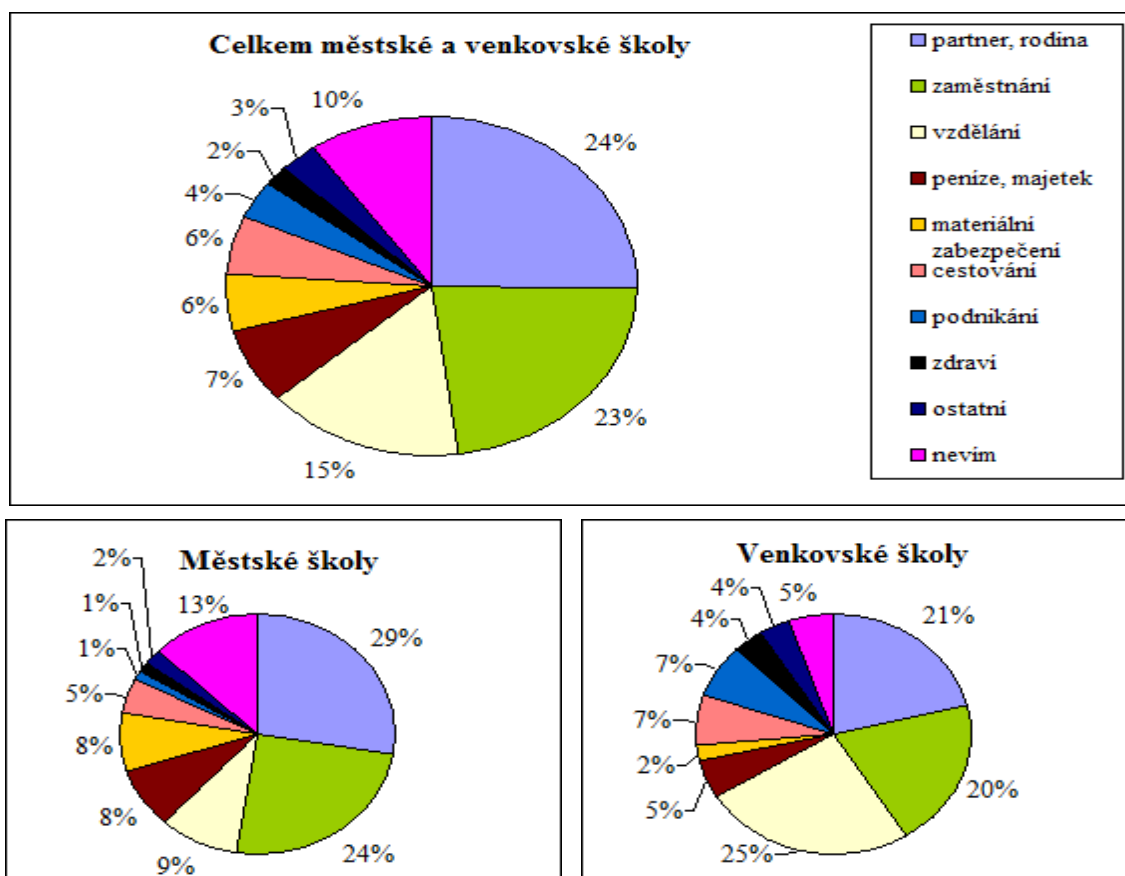
Z grafů je patrné, že pro 64% všech respondentů je nejdůležitější krátkodobý cíl, který se týká školy a studia. Druhým významným cílem – pro 11% dotázaných je krátkodobý cíl, spojený s kamarádkými či přátelskými vztahy. 6% respondentů si zvolilo cíl, týkající se zábavy a cestování, stejný počet respondentů má krátkodobý

cíl brigádu. Menší zastoupení měly cíle – něco si koupit (4%) a ostatní cíle (2%). 7% dotázaných neví či nevedlo žádný krátkodobý cíl.

Žáci městské ZŠ (61%) uváděli o 10% méně cíl, jež se týká školy a studia než tomu bylo u žáků venkovské ZŠ (71%). Cíl spojený s kamarádskými či přátelskými vztahy byl o 2% více zastoupen u žáků městské ZŠ (11%). Stejný procentuální rozdíl byl u cíle spojeného s brigádou – žáci městské ZŠ (7%) a žáci venkovské ZŠ (5%). Zábavu a cestování uvádělo 9% žáků venkovské ZŠ a 5% žáků městských ZŠ. 3% žáků městské ZŠ a 2% žáků venkovské ZŠ si přálo materiální cíle – něco si koupit (např. oblečení, počítač, motorku atd.). Pro stejný počet (2%) žáků městské ZŠ a venkovské ZŠ tvořily jiné cíle než zde uvedené. Žádný cíl nevedlo nebo nevědělo 11% žáků městské ZŠ.

11. Dlouhodobé cíle - srovnání městských a venkovských ZŠ

Otázka: Napiš svůj nejdůležitější dlouhodobý cíl na následujících 10 a více let:

Z výsledků šetření vyplývá, že pro 62% žáků je nejdůležitější triáda těchto dlouhodobých cílů: za prvé partner a rodina (24% respondentů), o procento méně byl zastoupen dlouhodobý cíl týkající se zaměstnání a třetím nejčastěji uváděným cílem představovalo vzdělání (15% respondentů). Peníze a majetek byl cílem pro 7% respondentů. Stejný podíl zastoupení (6%) měly cíle spojené s cestováním a materiálním zabezpečením (např. postavit si rodinný dům, zabezpečit rodinu atd.). Pro 4% respondentů byly důležité cíle spojené s podnikáním, pouze pro 2% představuje hlavní cíl zdraví a to jak své, tak zdraví členů rodiny. 3% respondentů uvedlo jiný cíl a 10% dotazovaných neuvedlo žádný cíl.

Ve stanovení dlouhodobých cílů existují podle tohoto šetření mezi žáky zvolených typů škol relativně velké rozdíly. U žáků městských škol (29%) je nejvíce zastoupen dlouhodobý cíl spojený s partnerem a rodinou, tento cíl si zvolilo 21% žáků venkovských ZŠ, což je o 8% méně. Překvapivě nejdůležitějším dlouhodobým cílem je pro (25%) žáků venkovských ZŠ cíl spojený se vzděláním, to je o 16% více než pro žáky městských ZŠ (pouze 9%). Materiální zabezpečení je v dlouhodobém horizontu důležitější pro žáky městské ZŠ (8%), než pro žáky venkovské ZŠ, naproti tomu cíl spojený s cestováním je o 2% větší u žáků venkovské ZŠ (7%) než u žáků městské ZŠ. Také cíl - podnikání je zastoupen ve větším měřítku u žáků venkovské ZŠ (7%) než u žáků městské ZŠ (1%). Cíl spojený se zdravím má 4% žáků venkovské ZŠ a 2% žáků městské ZŠ. 13% žáků městské ZŠ a 5% žáků venkovské ZŠ neví či neuvedlo žádný dlouhodobý cíl.

4.3 Dílčí závěr

V praktické části bakalářské práce jsem při zpracování dotazníkového šetření došla k následujícím výsledkům. Z šetření vyplývá relativně vysoká míra intencionality tohoto vzorku mladých lidí, 61% všech respondentů si stanovuje dlouhodobé cíle, 23% respondentů si dává spíše krátkodobé cíle a 16% respondentů uvedlo, že o své budoucnosti nepřemýšlí.

Nejčastěji zmiňovaný krátkodobý cíl byl pro 64% respondentů cíl spojený se vzděláním a studiem. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že v dlouhodobém horizontu

nejčastěji tito mladí lidé aspirují na dosažení vysokoškolského vzdělání – téměř čtyřicet procent všech respondentů. Vyšší odborné vzdělání je cílem pro více než desetinu respondentů. Pouze desetina všech respondentů plánuje vyučení bez maturity. Rozdíl v tomto směru není mezi žáky městské a venkovské základní školy výrazný.

Z výsledků dotazníkového šetření dále vyplývá, že pro většinu těchto mladých lidí zůstává úspěšné manželství a rodina základem jejich životních plánů a cílů. Do legitimního manželství plánuje vstoupit zhruba tři čtvrtiny mladých lidí. Pouze necelá desetina respondentů uvedla opačný názor na vstup do manželství. Odpovědi žáků vybraných typů škol se liší v názorech na věk, který je nejvhodnější pro vstup do manželství. Podle více než tři čtvrtě dotazovaných žáků městské základní školy je nejvhodnější věkové rozmezí od 26 do 30 let, na rozdíl od žáků venkovské základní školy, kteří by upřednostnili rannější věk – 21 až 25 let.

Nejvíce uváděné dlouhodobé cíle, byly cíle spojené s partnerem a rodinou, dále cíle týkající se zaměstnání a vzdělání. Největší rozdíly dle tohoto šetření byly shledány v oblasti stanovení dlouhodobých cílů. U žáků městských škol byl nejvíce zastoupen dlouhodobý cíl spojený s partnerem a rodinou. Překvapivě nejdůležitějším dlouhodobým cílem pro žáky venkovských ZŠ byl cíl spojený se vzděláním.

Celkově můžeme výsledky tohoto dotazníkového šetření shrnout do konstatování, že rozdíly v odpovědích na jednotlivé otázky mezi žáky městské ZŠ a venkovské ZŠ, nebyly diametrálně odlišné. To potvrzuje názory odborníků (sociologů, pedagogů), že v posledních desetiletích dochází k postupnému vyrovnávání a sblížování městského a venkovského prostředí. Radikální proměnou prošel zejména život na venkově. Výrazný vliv na této proměně měl prudký vědeckotechnický pokrok, např. velká dostupnost internetu, hromadné sdělovací prostředky, které zprostředkovávají a nabízí velké množství podnětů, motivů a situací. Podstatným vlivem na tomto sblížování města a venkova má rovněž vlastnictví osobního auta, které je dnes samozřejmou součástí téměř každé rodiny, což má význam pro snadnou mobilitu venkovského obyvatelstva.

Závěr

Cílem teoretické části bakalářské práce byla deskripce mládeže i její současné podoby a zároveň uvedení nejdůležitějších životních cílů a plánů mládeže. Lze konstatovat, že jednoznačné vymezení a popis kategorie - mládež - je značně obtížné, důvodem je především skutečnost, že tato sociální skupina je společensky, zájmově, kulturně atd. velmi diferencovaná (např. studující mládež, učňovská mládež). Další oblastí úzce související s mládeží jsou její různé subkultury, které se odlišují právě souborem specifických norem, hodnot, postojů, názorů, vzorů chování a životním stylem. Proto lze jejich společnou charakteristiku vymezit pouze za předpokladu vysokého stupně zobecnění. Dalším důvodem ztíženého vymezení pojmu mládež, je i rozpor v oblasti teorie, zejména v otázce, horní hranice věku mládeže, ale i v nejednotném chápání pojmu sociální zralost.

Nejčastěji je mládež definována jako věková sociální skupina společnosti, která je charakteristická určitými obecnými znaky a specifickými zvláštnostmi. Jedná se o životní etapu mezi dětstvím a dospělostí, kdy dochází k významným biologickým, psychickým a sociálním změnám. Mládež tedy nemůže být pouhým souhrnem všech jedinců určité věkové skupiny. Jedná se o sociální jev, který je možné chápat jako určitý přístup ke světu a způsob pohledu na něj, orientace a hledání svého místa v něm. Tato sociální skupina prochází sociálním dozráváním, které se skládá ze dvou vzájemně se doplňujících a ovlivňujících se procesů – individualizace a socializace.

Mladý člověk hledá odpovědi na základní otázky, které jsou spojené s hledáním osobní identity a osobní perspektivou. Životní plány a cíle nevycházejí pouze z individuálních schopností, vědomostí, možností a celkové orientace osobnosti, ale jsou podstatnou měrou ovlivňovány objektivními podmínkami života současné společnosti. Dnešní mládež disponuje mnohem širší škálou možností výběru životních cílů, než tomu bylo v dobách minulých. Společenské změny a rychlý civilizační pokrok přinesly na jedné straně mnoho pozitivního, ale na druhé straně také řadu negativních jevů. Mezi takové hrozby patří různé druhy závislostí (např. drogy, hrací automaty, virtuální kyberprostor), a další nástrahy konzumní společnosti. Současnou mládež odborníci hodnotí jako materialisticky orientovanou, která se přiklání spíše k hodnotám

a cílům a životnímu stylu, který lze charakterizovat jako individualistický, egoistický a hédonistický.

Výrazné změny v životních cílech jsou důležitým ukazatelem transformace společnosti. Takovou změnu lze spatřit v otázce zakládání rodiny a rodičovství. U mladé generace je viditelný posun realizace těchto cílů do vyššího věku a zároveň klesá jejich důležitost. Pro mládež vzrůstá význam a hodnota vzdělávání a budování profesní kariéry, jenž se stává jednou z hlavních životních náplní, snah a cílů.

V praktické části bakalářské práce bylo cílem prostřednictvím metody dotazníkového šetření zjistit životní cíle mládeže, které se týkají jejich perspektiv a očekávání v oblastech jako jsou vzdělání, profesní orientace a partnerské soužití. Dále porovnat preferované cíle z hlediska typu školy (městská základní škola, venkovská základní škola).

Z výsledků dotazníkového šetření jsou pozorovatelné jisté rozdíly mezi dotazovanými žáky městských a venkovských základních škol. Tyto rozdíly však nejsou výrazné, to potvrzuje názory, že v posledních letech dochází ke stírání rozdílů mezi městským a venkovským prostředím. Z výsledků provedeného šetření je možné rozpoznat vyšší vzdělanostní aspirace žáků městských základních škol (oproti žákům venkovských základních škol), ti častěji uvedli odpověď, že chtějí studovat vyšší odbornou školu či vysokou školu. Většina respondentů obou typů škol se shodla v oblasti kritéria pro volbu budoucího povolání. Respondenti nejčastěji preferovali odpověď, že jejich budoucí povolání má být takové, které si sami zvolí a navíc, které jim přinese určité uspokojení.

S určitým znepokojením lze konstatovat, že transcendentální cíle (přesahující úzké osobní zájmy) např. být druhým užitečný, pomáhat druhým lidem, byly u těchto mladých lidí zastoupeny pouze v malé míře. Možné příčiny malé důležitosti těchto cílů lze spatřovat především ve věku respondentů, kteří v této etapě života dávají přednost individuálním cílům, ale také ve výrazném vlivu současné konzumní společnosti, která upřednostňuje pragmatické, egocentrické cíle a materiální hodnoty před prosociálními.

Výsledky dotazníkového šetření rovněž potvrzují vizi ideálního modelu rodiny, který představuje otce, matku a nejvýše dvě děti (model nukleární rodiny). Část dotazovaných považuje za hlavní životní smysl rodinný život a výchovu dětí, další část mládeže upřednostňuje spíše budování osobního rozvoje a kariéry. Z výsledků šetření však vyplývá, že pro většinu těchto respondentů zůstává úspěšné manželství a rodina základem jejich životních plánů a cílů, především z důvodu vytvoření sociálního, citového a morálního zázemí.

Dosažená zjištění tohoto realizovaného dotazníkového šetření nelze přeceňovat a vyvozovat z nich jednoznačné závěry nebo zobecnění, přesto naznačují určité tendence dospívajících. Je zřejmé, že pro stanovení cílů člověka má vliv mnoho dalších činitelů a intervenujících proměnných. V dotazníkovém šetření bylo možné vybrat jiná posuzovaná kritéria, než ta, která jsou zde zvolena – např. typ školy, pohlaví respondentů, vzdělanostní úroveň rodičů, ekonomický a sociální status rodiny, sociokulturní úroveň rodiny, velikost bydliště atd. Zvolené hledisko (typ školy) jsem vybrala z důvodu, že škola je po rodině druhou nejvýznamnější socializační institucí, která ovlivňuje intencionalitu mládeže.

Z výše uvedených důvodů tedy vyplývá, že nelze zcela zajistit objektivitu výsledků tohoto dotazníkového šetření, což nebylo vytýčeno ani jako cíl práce. Přesto výsledky tohoto šetření v časoprostorově omezené mikroúrovni mohou přispět k projektování odpovídajícího výchovně-vzdělávacího procesu „šitého na míru respondentům“ v konkrétních vzdělávacích institucích. Dalším využitím tohoto šetření může být i přispění k tvorbě odpovídajících metodik spojených s tvorbou školních vzdělávacích programů v rámci kurikulární reformy základního školství.

Domnívám se, že využitelnost této práce může přesáhnout běžné školní využití a to především proto, že mladý člověk přijímá další role v síti reálných sociálních vztahů, které se mohou týkat např. dalšího profesního směřování nebo využití volnočasových aktivit, které je nutné podřídit určitým pravidlům a řádu. Proto by pedagogičtí pracovníci případně jiné výchovně vzdělávací subjekty měli mít možnost diagnostikovat konkrétní sociální skupinu (školní třídu, členy mládežnického zájmového kroužku, tým sportovního charakteru) i z pohledu jejich současných i budoucích zájmů a směřování. Tímto průzkumem by podle mého názoru bylo možné

podpořit zpracování metodiky, která by mohla pomoci přizpůsobit školní vzdělávací programy na konkrétních základních školách nebo další výchovně vzdělávací programy určené pro sociální skupinu mládeže, ve kterých je nezbytné trvale zajišťovat všestranný rozvoj osobnosti, formovat postoje, názory a pozitivně motivovat.

Další využití spatřuji v identifikování společensky nežádoucích projevů, které se dosud nemusely projevit, ale v budoucím životě mladého člověka mohou působit destruktivním až protispolečensky orientovaným zaměřením. Zde spatřuji široké možnosti pro působení sociální pedagogiky, která může prostřednictvím společenských institucí a organizací pomoci k jejich včasnému diagnostikování a k vymezení účinných výchovných strategií čelícím těmto potenciálním hrozbám.

Resumé

Bakalářská práce se věnuje problematice životních cílů současné mládeže. Práce je rozdělena na dvě části, část teoretickou a praktickou.

Teoretická část obsahuje dvě kapitoly. První kapitola je věnována charakteristice mládeže. V druhé kapitole jsou popsány životní cíle a druhy cílů, souvislost mezi cíli a volnými rysy charakteru, další náplní druhé kapitoly jsou preferované cíle současné mládeže.

Praktická část je zaměřena na zjištění životních cílů žáků devátých tříd základních škol, které se týkají jejich perspektiv a očekávání v oblastech vzdělání, profesní orientace a partnerského soužití. Obsahem praktické části je také porovnání preferovaných cílů z hlediska typu škol (typu městské a venkovské).

Anotace a klíčová slova

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou mládeže, jako specifické populační skupiny. Hlavní náplň práce tvoří deskripce mládeže i její současné podoby. Nemalá pozornost je věnována nejdůležitějším životním cílům a plánům mladé generace, které se týkají jejich perspektiv a očekávání v oblastech jako jsou vzdělání, profesní orientace a partnerské soužití.

Klíčová slova

Mládež, současná mládež, životní cíle, druhy cílů, perspektivy, očekávání, intencionalita, volní rysy charakteru, individualizace, vzdělání, manželství, rodičovství plánování, profesní orientace, základní škola, dotazníkové šetření.

Annotation

The bachelor dissertation deals with problems of young people as a specific population group. The Main contents of the work is the description of the youth and its current forms. Considerable attention is focused on the most important life aims and plans of the young generation, which are concerned with their perspectives and expectations in such fields as education, professional orientation and partnership koexistence.

Keywords

Youth, contemporary youth, life aims, sorts of the aims, perspectives, expectations, cognition, volitional features of character, individualization, education, marriage, parentage, planning, professional orientation, elementary school, interview survey.

Seznam použité literatury

1. ALAN, J. *Etapy života očima sociologie*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1989, 439 s.
2. ČAČKA, O. *Přehled psychologie obecné, dospívání a pracovní výkonnosti*. 1. vyd. Brno: Vydavatelství MU, 1996. ISBN 80-210-0904-7.
3. ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 3. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ISBN 80-7239-107-0.
4. FIALOVÁ, L. a kol. *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000. ISBN 80-85850-87-7.
5. GAJDOŠOVÁ, E., HERÉNYIOVÁ, G. *Rozvíjení emoční inteligence žáků. Prevence šikanování, intolerance a násilí mezi dospívajícími*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-115-8.
6. HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7.
7. JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: Tiskárna MV. 2004. ISBN 80-7312-038-0.
8. KOHOUTEK, R. *Základy užité psychologie*. 1. vyd. Brno: Akademické nakladatelství Cerm, 2002. ISBN 80-214-2203-3.
9. KRAUS, B. *K současným problémům mládeže*. 1. vyd. Praha: Horizont, 1990. ISBN 80-7012-027-4.
10. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
11. KRAUS, B. et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. 1. vyd. Brno: Paido. 2006. ISBN 80-7315-125-1.
12. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. *Člověk – prostředí – výchova: K otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
13. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie smysluplnosti existence*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1370-5.
14. LABÁTH, V. *Riziková mládež*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 157 s. ISBN 80-85850-66-4

15. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X.
16. MACEK, P. *Adolescence. Utváření identity a současní čeští dospívající, Psychologické otázky adolescence*, . 1. vyd. Boskovice: Nakladatelství Albert. 2001. ISBN 80-7326-001-8.
17. MACEK, P. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.
18. MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. et al. *Nerovné šance na vzdělání , vzdělanostní nerovnosti v České republice*. 1. vyd. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1400-4.
19. NAKONEČNÝ, M. *Úvod do psychologie*. 1. vyd. Praha: Academia, 2003. ISBN 80-200-0993-0.
20. PRŮCHA, J., Walterová, E. , MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.
21. PRŮCHA, J., Walterová, E. , MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.
22. ŘEHULKOVÁ O., ŘEHULKA E. *Psychologické otázky adolescence – Sborník příspěvků*. 1.vyd. Brno: Nakladatelství Albert, 2001. ISBN 80-7326-001-8.
23. ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. 65. publikace. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.
24. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. 2. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-124-7.
25. SAK, P. *Proměny české mládeže v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. ISBN 80-7229-042-8.
26. SAK, P., a kol. *Člověk a vzdělání v informační společnosti*. . 1. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-230-0.
27. SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*. 1. vyd. Praha: Svoboda servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2.
28. SKALKOVÁ, J. *Vzdělávání mládeže v nových kontextech Filozofie výchovy a vzdělávání – Pedagogická orientace č. 1, 2002*.
29. SMÉKAL, V., MACEK , P. *Utváření a vývoj osobnosti: psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principál, 2002. ISBN 80-85947-83-8.

30. TAXOVÁ, J. *Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.
31. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
32. VAŠUTOVÁ, M. *Pedagogické a psychologické problémy dětství a dospívání*. 1. vyd. Ostrava: Repronis, 2005. ISBN 80-7042-691-8.
33. VESELÁ, J. *Některé problémy mládeže*. 1. vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003. ISBN 80-7194-558-7.
34. VÍZDAL, F. *Techniky poznávání osobnosti*. 1. vyd. Brno: IMS, 2005.
35. *Bílá kniha Evropské komise. Nový podnět pro evropskou mládež*. Praha: MŠMT, 2002, ISBN 80-86033-74-0.
36. *Výroční zpráva za rok 2007*. Diecézní charita Brno – Oblastní charita Jihlava, 2007.

Internetové zdroje

37. GJURIČOVÁ, Š. *Adolescence*. 2005
<http://www.rodinnaterapie.cz/index.php?page=adolescence>
38. http://info.muni.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=906&Itemid=93
39. <http://www.charitajihlava.cz>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Tab. Životní cíle (2001) – empirický výzkum (doc. PhDr. Petr Sak, CSc.)

Příloha č. 2: Dotazník pro žáky 9. tříd ZŠ

Příloha č. 3: Přehled výsledků výzkumu žáků 9. tříd ZŠ

Příloha č. 1

Tab. Životní cíle 2001 – (zdroj: empirický výzkum Hodnotové orientace - doc. PhDr. Petr Sak, CSc.)

Tab. Životní cíle 2001 (v %)						
	15 - 18	19 - 23	24 - 30	31 - 45	40 - 60	61 více
Vzdělání, kvalifikace	61,17	25,37	12,28	11,51	10,14	3,13
Zaměstnání, práce (zajímavá, úspěšná, seberealizace)	8,74	15,12	10,53	9,35	4,90	0,00
Partner, manželství, rodina, děti	3,88	12,68	26,67	20,14	8,04	4,69
Podnikání	0,97	3,41	2,11	2,16	2,80	0,78
Materiální zabezpečení života rodiny a jedince	1,94	8,78	11,23	11,15	11,19	6,25
Cestování	4,85	4,39	4,56	2,16	5,24	5,47
Plat, peníze majetek	1,94	4,39	3,51	3,60	2,80	2,34
Rozvoj osobnosti	0,97	1,46	0,00	1,08	0,70	0,78
Autentický aktivní život, seberealizace	0,97	0,49	2,11	0,00	0,35	1,56
Klidný, normální život, hédonistický, pohodlný bez problémů	0,97	1,95	2,46	2,16	6,29	6,25
Jiné	1,94	4,39	1,75	0,72	3,85	2,34
Být prospěšný společnosti, druhým lidem	0,00	0,98	0,70	0,36	0,70	3,13
Dosáhnout vysokého stupně poznání (života, přírody, společnosti)	0,00	0,49	1,75	1,08	1,05	0,00
Sociální existenční jistoty, zabezpečení	0,00	1,46	1,40	0,36	1,40	1,56
Náboženské cíle	0,00	0,49	0,70	0,36	0,00	0,00
Prosazovat své ideály	0,00	0,00	0,70	0,00	1,40	0,00
Zdraví	0,00	0,00	0,70	8,63	13,64	15,63
Neuvedl	11,65	14,15	16,84	25,18	25,52	46,09

Příloha č. 2

Dotazník pro žáky 9. tříd ZŠ

DOTAZNÍK ŽIVOTNÍCH CÍLŮ ŽÁKŮ ZŠ 9.TŘÍD

Obecné vysvětlení

V současnosti se nacházíte ve velmi důležitém období Vašeho života, kdy se rozhodujete o své budoucnosti. Proto si Vás dovoluji požádat o vyplnění několika otázek, které se týkají Vašich plánů a představ. Odpovězte, prosím, na všechny otázky. Může se stát, že se budete těžko rozhodovat, jakou odpověď máte zvolit. Přesto otázku nevynechávejte, ale zvolte tu odpověď, která se nejvíce blíží Vašemu názoru.

O otázky příliš dlouho nepřemýšlejte. Nejde o správné a nesprávné odpovědi, ale o Váš názor!

Dotazník je anonymní, se všemi údaji se bude zacházet jako s důvěrnými! Získaná data budou využita jako podklad k bakalářské práci.

Pokyny k vyplňování dotazníku

Na následujících stránkách je uvedeno několik výroků. Pokud s určitým výrokem souhlasíte, zakroužkujte písmeno, které se nachází na řádku před výrokem.

Chcete-li dodatečně změnit svou odpověď, pak původní odpověď přeškrtněte křížkem a zakroužkujte odpověď jinou.

Otázky č. 10 a 11 neobsahují nabízené odpovědi, prosím, doplňte.

Děkuji za čas, který věnujete vyplnění dotazníku.

Pohlaví:

A	muž
B	žena

1. Vyber z následujících tvrzení to, se kterým souhlasíš :

A	Stanovuji si dlouhodobé cíle
B	Plánuji svůj život pouze na krátkou
C	O své budoucnosti nepřemýšlím

2. Pro jaký typ střední školy jsi se rozhodl/a po ukončení základní školy?

A	Střední odborné učiliště bez maturity
B	Střední odborné učiliště s maturitou
C	Střední odborná škola s maturitou
D	Gymnázium

3. Co plánuješ po ukončení střední školy?

A	Pokračovat ve studiu
B	Nastoupit do zaměstnání
C	Pracovat a studovat v zahraničí
D	Nevím

4. Jakého nejvyššího vzdělání plánuješ v budoucnu dosáhnout?

A	Vyučení bez maturity
B	Vyučení s maturitou
C	Střední odborné s maturitou
D	Gymnázium
E	Vyšší odborné
F	Vysokoškolské

5. Co je pro Tebe nejdůležitější při výběru budoucího povolání?

A	Možnost seberealizace a dalšího vzdělávání
B	Vysoké finanční ohodnocení
C	Dělat to, co Tě baví
D	Vysoká společenská prestiž
E	Pomáhat druhým lidem

6. Chtěl(a) bys v dospělosti vstoupit do manželství?

A	Ano
B	Ne
C	Nevím

7. Kolik dětí bys chtěl(a) mít v dospělosti?

A	Jedno
B	Dvě
C	Tři a více
D	Žádné

8. Který věk považuješ za nejvhodnější pro uzavření manželství?

A	18 - 20
B	21 - 25
C	26 - 30
D	31 - 35
E	více než 35 roků

9. V čem vidíš smysl života?

A	Mít šťastnou rodinu
B	Být bohatý(á) a nezávislý(á)
C	Mít zajímavé povolání
D	Být druhým užitečný
E	Věnovat se svým zálibám
F	Jiný (<i>uved'</i>)

10. Napiš svůj nejdůležitější (krátkodobý) cíl pro tento rok:

Krátkodobý cíl:	
-----------------	--

11. Napiš svůj nejdůležitější dlouhodobý cíl pro následujících 10 a více let:

Dlouhodobý cíl:	
-----------------	--

Příloha č. 3

Přehled výsledků dotazníkového šetření žáků 9. tříd ZŠ

1. Vyber z následujících tvrzení to, se kterým souhlasíš:

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
stanovuji si dlouhodobé cíle	64	57	61	56
plánuji svůj život pouze na krátkou dobu	21	25	23	25
o své budoucnosti nepřemýšlím	15	18	16	19
Celkem	100	100	100	100

2. Pro jaký typ střední školy jsi se rozhodl/a po ukončení základní školy?

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
střední odborné učiliště bez maturity	22	27	29	17
střední odborné učiliště s maturitou	21	11	19	13
střední odborná škola s maturitou	47	51	45	55
gymnázium	10	11	7	15
Celkem	100	100	100	100

3. Co plánuješ po ukončení střední školy?

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
pokračovat ve studiu	53	46	45	60
nastoupit do zaměstnání	23	29	33	13
pracovat a studovat v zahraničí	9	7	5	12
nevím	15	18	17	15
Celkem	100	100	100	100

4. Jakého nejvyššího vzdělání plánuješ v budoucnu dosáhnout?

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
vyučení bez maturity	7	15	13	5
vyučení s maturitou	30	24	34	18
střední odborné s maturitou	11	15	12	14
vyšší odborné	13	9	10	13
vysokoškolské	39	37	31	50
Celkem	100	100	100	100

5. Co je pro Tebe nejdůležitější při výběru budoucího povolání?

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
možnost seberealizace a vzdělávání	9	11	11	8
vysoké finanční ohodnocení	25	13	26	13
dělat to, co Tě baví	55	72	59	67
vysoká společenská prestiž	6	4	2	8
pomáhat druhým lidem	5	0	2	4
Celkem	100	100	100	100

6. Chtěl/a bys v dospělosti vstoupit do manželství?

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
ano	79	73	71	85
ne	7	9	9	7
nevím	14	18	20	8
Celkem	100	100	100	100

7. Kolik dětí bys chtěl/a mít v dospělosti?

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
jedno	26	11	15	27
dvě	61	74	72	60
tři a více	6	2	1	8
žádné	7	13	12	5
Celkem	100	100	100	100

8. Který věk považuješ za nejvhodnější pro uzavření manželství?

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
18 - 20	3	2	2	3
21 - 25	42	53	49	43
26 - 30	45	38	37	48
31 - 35	7	2	6	4
více než 35 roků	3	5	6	2
Celkem	100	100	100	100

9. V čem vidíš smysl svého života?

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
mít šťastnou rodinu	43	56	41	58
být bohatý/á a nezávislý/á	22	9	18	15
mít zajímavé povolání	8	2	4	9
být druhým užitečný	7	5	6	7
věnovat se svým zálibám	15	24	26	8
jiný	5	4	5	3
Celkem	100	100	100	100

10. Napiš svůj nejdůležitější krátkodobý cíl pro tento rok:

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
škola, studium	61	71	65	63
kamarádké a přátelské vztahy	11	9	6	17
zábava a cestování	5	9	9	3
brigáda	7	5	6	6
něco si koupit, sehnat	3	4	5	2
ostatní	2	2	2	2
nevím	11	0	7	7
Celkem	100	100	100	100

11. Napiš svůj nejdůležitější dlouhodobý cíl pro následujících 10 a více let:

	městské ZŠ (%)	venkov. ZŠ (%)	chlapci (%)	dívky (%)
partner, rodina	29	21	22	30
zaměstnání	24	20	22	23
vzdělání	9	25	10	23
peníze, majetek	8	5	11	2
materiální zabezpečení	8	2	6	5
cestování	5	7	6	5
podnikání	1	7	6	0
zdraví	1	4	4	0
ostatní	2	4	4	2
nevím	13	5	9	10
Celkem	100	100	100	100